

КРИТЕРІЇ ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНОЇ ОСВІТНЬОЇ МЕРЕЖІ В ОТГ

Методично-інформаційний посібник

КРИТЕРІЇ ФОРМУВАННЯ СПРОМОЖНОЇ ОСВІТНЬОЇ МЕРЕЖІ В ОТГ

Методично-інформаційний посібник

Посібник створено з метою надання підтримки органам місцевого самоврядування у формуванні спроможної освітньої мережі в об'єднаних територіальних громадах.

Посібник розроблено експертами з питань освітньої децентралізації (в алфавітному порядку):

Білик Інна, експерт шведсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні», SKL International. Підбір кращих практик формування спроможної освітньої мережі.

Дятленко Сергій, експерт із питань освіти, Програма «U-LEAD з Європою». Розділи: «Процедури в галузі освіти», «Оптимальна мережа класів закладів загальної середньої освіти з урахуванням демографічної ситуації».

Когут Ірина, освітній аналітик. Розділ: «Рівний доступ до якісної шкільної освіти».

Олійник Вадим, проєктний менеджер сектору дорожньої інфраструктури Проєктного офісу секторальної децентралізації/EDGE. Розділ: «Належне та безпечне підвезення учнів і вчителів до закладів освіти».

Пуцова Анна, державний експерт Директорату дошкільної та шкільної освіти Міністерства освіти та науки України. Розділ «Стратегія, план формування та розвитку спроможної освітньої мережі».

Руда Оксана, проєктний менеджер сектору освіти Проєктного офісу секторальної децентралізації/EDGE. Розділи: «Співпраця з мешканцями громади в питаннях управління освітою та відкритість і прозорість роботи органів управління освітою», «Доступність дошкільної освіти», «Супровід освітнього процесу», «Новий освітній простір».

Седоченко Алевтина, експерт з питань освіти, Програма «U-LEAD з Європою». Розділи: «Новий освітній простір», «Співпраця з мешканцями громади в питаннях управління освітою та відкритість і прозорість роботи органів управління освітою», «Стратегія, план формування та розвитку спроможної освітньої мережі».

Сеїтосманов Айдер, експерт шведсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні», SKL International. Розділи: «Фінансування мережі закладів», «Орган управління освітою», «Стратегія, план формування та розвитку спроможної освітньої мережі».

Шлєєнкова Олена, радниця з розвитку спроможності в освіті Програми «U-LEAD з Європою». Розділи: «Орган управління освітою», «Рівний доступ до якісної шкільної освіти», «Доступність позашкільної освіти».

Автори дякують за допомогу в підготовці цього посібника (в алфавітному порядку):

Козіній Вірі, експерту з правових питань самоврядування, Програма «U-LEAD з Європою».

Мархлевському Войцеху, експерту шведсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні», SKL International.

Федченко Лесі, експерту з правових питань прямої демократії, Програма «U-LEAD з Європою».

Фасолі Олегу, директору Департаменту освіти і науки Хмельницької ОДА.

Юрійчуку Івану, директору департаменту акредитації та моніторингу Державної служби якості освіти.

Якимчуку Дмитру, раднику Програми «U-LEAD з Європою».

Загальна редакція:

Матійчик Тетяна, координатор Центрального офісу реформ при Мінрегіоні України, Програма «U-LEAD з Європою».

Пуцова Анна, державний експерт Директорату дошкільної та шкільної освіти Міністерства освіти та науки України.

Руда Оксана, проєктний менеджер сектору освіти Проєктного офісу секторальної децентралізації/ EDGE.

Седоченко Алевтина, експерт із питань освіти. Програма «U-LEAD з Європою».

Ця публікація була підготовлена за підтримки Європейського Союзу та його держав-членів Данії, Естонії, Німеччини, Польщі та Швеції. Зміст цієї публікації є виключно відповідальністю її авторів та не може жодним чином сприйматися як такий, що відображає погляди Проєктного офісу секторальної децентралізації/EDGE/Канада, програми «U-LEAD з Європою», шведсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні», Європейського Союзу та його держав-членів Данії, Естонії, Німеччини, Польщі та Швеції.

Ця інформація є вільною для копіювання, перевидання та поширення по всій території України всіма способами, якщо вони здійснюються безоплатно для кінцевого споживача і якщо за такого копіювання, перевидання та поширення є посилення на авторів і суб'єкта майнового права на цю інформацію.

Зміст

I. Преамбула.....	4
II. Критерії формування спроможної освітньої мережі.....	7
Критерій 1.1. Орган управління освітою (ОУО).....	9
Критерій 1.2. Процедури в галузі освіти.....	12
Критерій 1.3. Співпраця з мешканцями громади в питаннях управління освітою. Відкритість і прозорість роботи органів управління освітою.....	17
Критерій 2.1. Фінансова спроможність.....	22
Критерій 2.2. Мережа класів закладів загальної середньої освіти.....	26
Критерій 2.3. Рівний доступ до якісної шкільної освіти.....	28
Критерій 2.4. Доступність дошкільної освіти.....	34
Критерій 2.5. Доступність позашкільної освіти.....	37
Критерій 2.6. Підвезення учнів і вчителів.....	39
Критерій 3.2. Супровід освітнього процесу.....	44
Критерій 3.3. Новий освітній простір (НОП).....	51
Критерій 4.1. Стратегія та план формування спроможної освітньої мережі.....	56
III. Нормативно-правові акти та інші джерела, на які здійснено посилання.....	58

I. Преамбула

Із 2014 року в Україні відбувається повномасштабна реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади, що супроводжується формуванням спроможного первинного інституту місцевого самоврядування – територіальної громади шляхом її укрупнення (об'єднана територіальна громада, далі - ОТГ), наданням повноважень, ресурсів та можливості самостійно вирішувати питання місцевого значення.

Відповідно до статті 32 базового Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.1997 №280/97-ВР)¹ у сфері освіти виконавчі органи сільських, селищних, міських рад наділені власними (самоврядними) та делегованими повноваженнями, зокрема:

- управління закладами освіти <...>, які належать територіальним громадам або передані їм <...>, організація їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення;
- забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти <...>, створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їхніх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів, сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів <...>;
- забезпечення в межах наданих повноважень доступності та безоплатності освіти <...> на відповідній території;
- забезпечення, відповідно до закону, розвитку всіх видів освіти <...>, розвитку та вдосконалення мережі освітніх <...> закладів усіх форм власності.

Відповідно до статті 66 Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII) районні, міські ради та ради ОТГ:

- відповідають за реалізацію державної політики у сфері освіти та забезпечення якості освіти на відповідній території, забезпечення доступності дошкільної, початкової та базової середньої освіти, позашкільної освіти;
- планують та забезпечують розвиток мережі закладів дошкільної, початкової та базової середньої освіти, позашкільної освіти;
- гарантують доступність дошкільної та середньої освіти для всіх громадян, які проживають на відповідній території <...>;
- забезпечують та фінансують підвезення учнів і педагогічних працівників до закладів початкової та базової середньої освіти <...>;
- створюють рівні умови розвитку закладів освіти всіх форм власності;
- здійснюють інші повноваження у сфері освіти, передбачені законом.

Змінами до Бюджетного кодексу України з 2016 року органам місцевого самоврядування базового рівня додатково передано повноваження з утримання закладів середньої освіти.

Таким чином, законодавством **органам місцевого самоврядування (далі - ОМС) визначено значний перелік повноважень і функцій для самостійного прийняття рішень**, у який спосіб під власну відповідальність та із залученням усіх наявних ресурсів забезпечити надання якісної та доступної базової середньої освіти на відповідній території, згідно із затвердженими державними освітніми стандартами.

¹ Перелік нормативно-правових актів та посилання на джерела, що були використані в даному посібнику - див. в розділі «III. Нормативно-правові акти та інші джерела, на які здійснено посилання».

Багато питань і проблем у сфері освіти потребують вирішення на місцевому рівні, зокрема:

- нерівномірна наповнюваність шкіл і класів – велика кількість громіздкої шкільної інфраструктури з малою наповнюваністю учнів і водночас наявність переповнених шкіл;
- викладання предметів за шкільними програмами педагогами-нефахівцями, зокрема у сільській місцевості;
- застаріла й енергозатратна архітектура шкільних будівель, технічне зношення інфраструктури;
- великі витрати на утримання шкіл із малою наповнюваністю учнів;
- невідповідність системи позашкільної роботи сучасним запитам дітей і неохоплення нею всіх дітей, які проживають на відповідній території;
- відсутність доступу до дошкільної освіти для всіх дітей, особливо в сільській місцевості.

Зазначені питання можуть бути вирішеними згідно із законодавством органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами, проте в багатьох випадках вони не мають відповідних навичок і знань щодо реалізації наданих законом повноважень.

Посадові особи органів місцевого самоврядування (далі – посадові особи ОМС) потребують додаткових навичок, умінь, чітких і зрозумілих інструментів у сфері освіти, що допоможуть сформувати мережу освітніх закладів, здатну та спроможну (інфраструктурно, організаційно, кадрово, фінансово тощо) забезпечити надання якісної освіти за встановленими державою стандартами.

Цей методично-інформаційний посібник розроблено для посадових осіб органів місцевого самоврядування із метою допомоги в самостійному формуванні спроможної мережі закладів освіти для забезпечення надання якісних і доступних освітніх послуг з урахуванням ефективного використання наявних ресурсів та стратегічного планування розвитку освіти на відповідній території.

Методичні рекомендації визначають характеристики (критерії, ознаки та показники) спроможної освітньої мережі, які дають можливість ОМС самостійно провести оцінювання та аналіз спроможності освітньої мережі, що належить до сфери їхнього управління, розробити та внести до стратегії розвитку громади необхідні відповідні заходи, спираючись на такі базові фактори:

- **демографічний**, що враховує демографічні особливості населених пунктів на території планування, а саме: наявність відповідної кількості споживачів освітніх послуг, дітей, у прогнозній динаміці на найближчі 5-6 років з урахуванням цього показника за попередні п'ять років, потребу в закладах освіти (дошкільної, загальноосвітньої, позашкільної, міжшкільних НВК) і рівень попиту населення на освітні послуги, зокрема щодо форм організації навчально-виховного процесу, забезпечення варіативності освітніх послуг для задоволення індивідуальних запитів учнів, освітніх запитів національних меншин, а також дітей з особливими освітніми потребами;
- **економічний**, що враховує відповідність обсягу освітньої субвенції реальним потребам та можливості відповідного місцевого бюджету здійснювати видатки на оплату праці непедагогічним працівникам; оплату комунальних послуг та утримання освітньої мережі, капітальні видатки для її модернізації та удосконалення; можливості концентрації та ефективного використання матеріально-технічних і фінансових ресурсів у регіоні, залучення коштів проєктів і програм міжнародної технічної допомоги для забезпечення якості навчально-виховного процесу;
- **інфраструктурний**, що враховує наявність і перспективу розвитку відповідної освітньої інфраструктури (стану будівель закладів освіти, потреби в їх удосконаленні та модернізації, додатковому будівництві, капітальному ремонті, реконструкції об'єктів, наявності необхідних приміщень тощо), забезпечення класів відповідним навчальним обладнанням, згідно зі стандартами надання якісної освіти, з урахуванням критеріїв щодо нового освітнього простору та можливостей транспортної системи й організації підвезення учнів і вчителів до закладів освіти;

– **організаційно-кадровий**, що враховує ефективність управління освітою та наявність педагогічного потенціалу, здатного надавати якісні освітні послуги, розробляти та реалізовувати довгострокові спільні стратегії та партнерство між місцевими і регіональними органами влади із залученням громадськості.

Спроможна освітня мережа визначена як сукупність закладів, класів, груп дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, що за рахунок ефективного використання наявних ресурсів (кадрових, інфраструктурних, матеріально-технічних, фінансових тощо) забезпечує доступність, якість надання освітніх послуг, відповідно до стандартів і нормативів, встановлених державою, та реагує на запити учасників освітнього процесу.

З огляду на це, **основними завданнями формування та функціонування спроможної освітньої мережі є:**

- забезпечення доступності якісної освіти для всіх громадян незалежно від національності, статі, соціального походження та майнового стану, ставлення до релігії, місця проживання і стану здоров'я;
- забезпечення системності та безперервності надання освітніх послуг (дошкільна, загальна середня та позашкільна освіта);
- ефективне використання ресурсів (кадрових, інфраструктурних, фінансових, матеріально-технічних тощо).

Методичні рекомендації містять:

- перелік та опис критеріїв, показники їх результативності та рекомендації щодо їх застосування, що дасть змогу ОМС розробити варіанти та сценарії формування спроможних мереж закладів освіти у відповідних громадах, зокрема зважаючи на можливості створення, об'єднання, реорганізації та перепофілювання закладів освіти, їх модернізацію тощо;
- законодавче обґрунтування запропонованих критеріїв із посиланнями на нормативно-правові акти;
- приклади, як кожен із критеріїв застосовується в ОМС ОТГ уже сьогодні;
- перелік корисних джерел про управління освітою на місцевому рівні.

Формування в громаді спроможної мережі закладів освіти на основі запропонованих критеріїв сприятиме ефективному розвитку якісної освіти в громаді, розподілу фінансових ресурсів і синхронізації відповідних рішень із місцевими стратегіями розвитку, з огляду на довгострокові потреби населення.

Базовий алгоритм застосування цих рекомендацій:

- 1) Аналіз функціонування закладів освіти щодо відповідності критеріям, запропонованим у рекомендаціях, та аналіз причин можливих невідповідностей.
- 2) Визначення закладів освіти, що формують спроможну освітню мережу, та операційного плану і кроків щодо його реалізації із залученням усіх зацікавлених сторін.
- 3) Розроблення стратегії розвитку освіти в громаді. Громадське обговорення проєкту стратегії розвитку освіти у громаді (наприклад, громадські слухання). Прийняття місцевою радою рішення про схвалення стратегії розвитку освіти. Розроблення плану заходів для реалізації стратегії та прийняття місцевою радою рішення щодо плану заходів із формування спроможної мережі закладів освіти тощо.
- 4) Реалізація кроків і заходів щодо формування спроможної мережі закладів освіти в громаді.
- 5) Моніторинг досягнутих результатів та уточнення подальших кроків.

На кожному етапі цієї роботи необхідно пам'ятати, що **найважливіший акцент у формуванні спроможної освітньої мережі – це доступність якісних освітніх послуг для кожної дитини, незалежно від місця її проживання та інших чинників.**

II. Критерії формування спроможної освітньої мережі

№	БЛОКИ ТА КРИТЕРІЇ	ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ
1	УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ	
1.1	Орган управління освітою (далі – ОУО)	- функціонує ОУО, який ефективно забезпечує виконання самоврядних і делегованих повноважень ОМС у галузі освіти.
1.2	Процедури в галузі освіти	- рішенням місцевої ради затверджені положення, порядки, програми: про конкурс на посаду керівника закладу освіти, про конкурс на визначення опорного закладу, про підвезення учнів і вчителів на навчання, про надання платних освітніх послуг, про організацію харчування в закладах освіти, а також інші документи щодо завдань, що потребують регулювання на місцевому рівні.
1.3	Співпраця з мешканцями територіальної громади з питань управління освітою, відкритість і прозорість роботи органів управління освітою	- забезпечено державно-громадське управління освітою через функціонування громадської ради при ОМС, проведення громадських консультацій та зборів, анкетування щодо освітніх потреб і задоволеності якістю освіти, реалізація спільних проєктів із батьками, ГО тощо; - здійснюється інформування громадськості про освітні процеси та результати через розміщення інформаційних повідомлень на сайті відповідної місцевої ради, ОУО, шкіл, ЗМІ.
2	МЕРЕЖА ЗАКЛАДІВ	
2.1	Фінансова спроможність	- ОМС забезпечують надання якісних освітніх послуг, ефективно, результативно та за цільовим призначенням використовуючи кошти з державного, місцевого бюджетів та інших джерел.
2.2	Оптимальна мережа класів закладів загальної середньої освіти з урахуванням демографічної ситуації	- кількість класів на кожному з рівнів повної загальної середньої освіти відповідає кількості, розрахованій Калькулятором, зважаючи на демографічну ситуацію посилання для завантаження (Увага! Щоб Калькулятор автоматично обраховував формулу, він має бути завантаженим із Google Drive на ваш комп'ютер).
2.3	Рівний доступ до якісної шкільної освіти	- за індивідуальною формою (педагогічний патронаж) навчаються учні виключно за станом здоров'я; - особи з особливими освітніми потребами мають доступ до якісної шкільної освіти та до послуг інклюзивно-ресурсних центрів (далі – ІРЦ).

продовження таблиці

№	БЛОКИ ТА КРИТЕРІЇ	ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ
2.4	Доступність дошкільної освіти	- охоплено різними формами дошкільної освіти не менше ніж 80% дітей 3-5-річного віку, які проживають на відповідній території.
2.5	Доступність позашкільної освіти	- встановлено не менше як 10 ставок керівників гуртків на 1000 учнів.
2.6	Організовано належне та безпечне підвезення учнів і вчителів *	- забезпечено належне та безпечне підвезення всіх учнів і вчителів до закладів освіти та назад, згідно з потребами; - 100% автомобільних доріг для підвезення учнів і вчителів мають тверде покриття та належний транспортно-експлуатаційний стан.
3	ЗАКЛАДИ ОСВІТИ	
3.1	Відповідний професійний рівень вчителів	буде опрацьовано після прийняття законодавчого забезпечення
3.2	Забезпечено супровід освітнього процесу	- соціально-психологічний супровід; - медичне забезпечення мережі закладів освіти; - логопедичне забезпечення мережі закладів освіти; - методичне забезпечення освітнього процесу; - функціонують групи подовженого дня для учнів початкових класів.
3.3	Створюється Новий освітній простір (НОП)*	забезпечується формування нового освітнього простору в закладах освіти, що характеризується наявністю: - енергоефективності; - сучасного обладнання; - мотиваційного простору; - безбар'єрного доступу й умов для інклюзивного навчання.
4	СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ	
4.1	Стратегія та план формування і розвитку спроможної освітньої мережі*	- наявна стратегія розвитку територіальної громади, в якій є розділ «Освіта», план заходів із реалізації цієї стратегії, де передбачено формування та розвиток спроможної освітньої мережі з чіткими і досяжними цілями; - затверджені та виконуються середньостроковий (3-5 років) і короткостроковий (1 рік) плани формування спроможної освітньої мережі.

* Критерії, які варто брати до уваги для розроблення проєктів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР).

Критерій 1.1. Орган управління освітою (ОУО).

Показник досягнення:

Функціонує орган управління освітою, який ефективно забезпечує виконання самоврядних і делегованих повноважень ОМС у галузі освіти.

Створення системи управління у сфері освіти, що відповідатиме потребам і можливостям громади, є ключовим елементом та першим викликом для органів місцевого самоврядування. Дієва система управління освітою має залучити фахівців, які здатні сформулювати сучасне бачення розвитку освіти в громаді та приймати ефективні рішення, що забезпечують виконання самоврядних і делегованих повноважень у галузі освіти.

Важливо розуміти, що реформа освіти в умовах децентралізації змінила підхід до управління освітою – авторитарна модель управління, раніше дуже поширена в Україні, має поступитися демократичній моделі участі. Органи управління освітою повинні надавати підтримку школам і всім учасникам освітнього процесу, бути їх партнерами. Лише за цих умов можна реалізувати зміст і цінності як реформи освіти, так і реформи місцевого самоврядування.

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.1997 №280/97-ВР) визначено перелік питань, що вирішуються сільськими, селищними, міськими радами, зокрема передбачено, що до таких питань належить і питання затвердження за пропозицією сільського, селищного, міського голови структури виконавчих органів ради, загальної чисельності апарату ради та її виконавчих органів, витрат на їх утримання.

Є дві організаційні форми функціонування органу управління освітою, щодо яких має визначитися рада ОТГ:

- 1) у структурі виконавчих органів ради;
- 2) як окремий виконавчий орган з питань управління освітою.

Варіантів організаційно-правової форми ОУО може бути кілька – залежно від фактичної ситуації у сфері освіти, кола повноважень, потреб територіальної громади та її фінансових можливостей. З огляду на дані, отримані в результаті аналізу наявної ситуації у сфері освіти в ОТГ, та зважаючи на зазначені вище чинники й обставини, органу місцевого самоврядування необхідно обрати вид, у якому буде створено ОУО:

УПРАВЛІННЯ	структурний підрозділ одногалузевого або однофункціонального спрямування, до складу якого входить не менш як 2 самостійних відділи
ВІДДІЛ	структурний підрозділ, що утворюється для виконання завдань за одним напрямом діяльності з штатною чисельністю не менше ніж 3 одиниці
СЕКТОР	структурний підрозділ, що утворюється для виконання завдань за одним напрямом діяльності, функції якого неможливо поєднати з функціями інших структурних підрозділів, з штатною чисельністю не менш ніж 2 одиниці

Під час створення ОУО для ОТГ не варто розглядати варіант утворення «окремого» ОУО у вигляді департаменту або дублювати структури відділів освіти райдержадміністрацій. Більш прийнятними й ефективними для ОТГ є варіанти утворення ОУО як відділу або сектору. Громада повинна керуватися власними потребами, розуміючи, який ОУО вони можуть утримувати, та забезпечувати надання якісних і доступних освітніх послуг для всіх учасників освітнього процесу.

Водночас, вирішуючи питання, **в якій формі створювати ОУО**, слід керуватися не лише обсягом фінансового ресурсу, але й практичною необхідністю та доцільністю кожної штатної одиниці, її функціонального навантаження щодо виконання повноважень ОМС у сфері освіти та їх реалізації у мережі закладів.

Вирішувати питання, в якій формі створювати ОУО, доцільно, зважаючи на:

- створення **ОУО зі статусом юридичної особи** значно зменшить навантаження на голову ОТГ, оскільки керівник ОУО – юридичної особи матиме право підпису документів, включно з фінансовими. Якщо ж ОУО не матиме статусу юридичної особи та/або не буде розпорядником коштів освітньої субвенції, всі питання потребуватимуть вирішення безпосередньо головою ОТГ та за його підписом;
- як показує практика, наразі більшість створених **ОУО в ОТГ діють як структурні одиниці (підрозділи) у складі управлінь (відділів) освіти, культури, молоді, спорту**. Це дає можливість оптимізувати видатки місцевого бюджету на утримання управлінського персоналу. Керівник цього «поєднаного» структурного підрозділу має бути таким собі «універсальним солдатом» із достатнім рівнем знань у всіх зазначених сферах. До того ж, певним викликом може бути необхідність швидкого та якісного вирішення питань широкого спектру – освіти, культури, молоді, спорту.

Для визначення кількісного та якісного складу об'єктів освітньої галузі, розташованих на території громади, а також обсягу повноважень у сфері освіти, що будуть реалізовуватися радою ОТГ та її виконавчими органами, необхідно провести аналіз фактичної ситуації в галузі освіти ОТГ. Отримана у результаті аналізу інформація допоможе визначити необхідну кількість штатних одиниць органу управління освітою та, відповідно, вплине на прийняття радою ОТГ рішення щодо обрання оптимальної його організаційно-правової форми та структури.

Процес зібрання такої інформації може полегшити заповнення матриці освітньої мережі ОТГ, згідно з якою передбачається зібрати:

- 1) статистичні дані щодо класів та учнів;
- 2) дані про демографічну ситуацію;
- 3) дані про якість надання освітніх послуг (наприклад, зазначаються результати ЗНО випускників за 5-річний період);
- 4) дані про кадрове забезпечення закладів освіти;
- 5) дані про фінансування галузі освіти;
- 6) дані про матеріально-технічну базу закладів загальної середньої освіти;
- 7) дані про стан приміщень закладів загальної середньої освіти;
- 8) додаткову інформацію.

Докладна інформація про:

- процес утворення органу управління освітою;
- законодавчі засади створення ОУО та повноваження ОМС у сфері освіти;
- аналіз фактичної ситуації в галузі освіти ОТГ;
- розроблення проекту структури ОУО;
- розроблення посадових інструкцій, проведення конкурсу, призначення керівника та інших працівників ОТГ;
- матрицю освітньої мережі;
- інші питання, пов'язані з діяльністю ОУО,

розміщена в посібнику: **«Методичні рекомендації щодо створення органу управління освітою в об'єднаних територіальних громадах»**, розробленому експертами Центрального офісу реформ при Мінрегіоні за участі експертів програми «U-LEAD з Європою» та шведсько-українського проєкту «Підтримка децентралізації в Україні».

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД²

Практика 1

Слобожанська ОТГ Дніпропетровської області створена в 2015 році. На її території проживають 14 423 особи, з них 2 706 – діти, зокрема 1 529 – діти шкільного віку. В громаді функціонують 3 школи та 3 дошкільні заклади освіти. До травня 2016 року управління закладами громади здійснювалося районним відділом освіти. Як наслідок, освітня субвенція поверталася в район. Громада мала обмежені можливості впливу на управління освітою, але її відповідальність перед батьками, вчителями залишалась високою. Саме тому в Слобожанській громаді було прийнято рішення створити власний орган управління освітою. Це надало можливість реалізувати власні плани та заходи, спрямовані на підвищення якості освіти, зокрема досягнуто таких результатів:

- затверджено програму розвитку освіти на 2016–2020 рр.;
- розроблено та впроваджено механізм надання методичних послуг;
- ініційовано та надано фінансову автономію 3 школам і 4 дошкільним навчальним закладам;
- організовано центр позашкільної освіти, що надає послуги для 1 320 вихованців за 11 напрямками;
- укладено договори про співпрацю з дніпропетровськими вищими закладами освіти, що сприяло підвищенню активності та результативності участі дітей у конкурсах та олімпіадах.

Практика 2

Балтська міська ОТГ налічує 28 населених пунктів, у 18 з них є загальноосвітні заклади освіти. На її території проживають 78% населення Балтського району, зокрема 4 039 дітей, із них 2 993 навчаються в школі. Зважаючи на це, а також на кадровий потенціал громади, було прийнято рішення про створення власного органу управління освітою. Це дало можливість уже за перший рік роботи досягти таких результатів:

- створено методичний кабінет;
- у 2016 році надано фінансову автономію 3 закладам освіти;
- проведено контрольний зріз знань і сформовано вихідну базу даних для оцінювання якості надання освітніх послуг, розроблено комплекс заходів з усунення виявлених недоліків;
- реалізовано заходи з розвитку дошкільної та позашкільної освіти, зокрема організовано гурткову роботу за парціальною програмою Т.М. Шкваріної «Англійська мова з п'яти»; реалізовано цикл заходів щодо формування культурно-гігієнічних навичок; впроваджено практику співпраці бібліотекарів із вихованцями ДНЗ;
- спільно з сектором сім'ї молоді та спорту Балтської міської ради проведено у 2017 році «Першу шкільну дитячу лігу»;
- розроблено план оптимізації шкільної мережі.

² Тут і далі в посібнику опис освітніх практик ОТГ подано з бази даних «Кращі практики управління освітою в громадах» <http://wiki.sklinternational.org.ua>

Критерій 1.2. Процедури в галузі освіти.

Показник досягнення:

Рішенням сесії ради затверджені положення, порядки, програми – про конкурс на посаду керівника закладу освіти, про конкурс на визначення опорного закладу, про підвезення учнів і вчителів, про надання платних освітніх послуг, про організацію харчування в закладах освіти, а також інші документи щодо завдань, що потребують регулювання на місцевому рівні.

Стаття 25 Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII) детально визначає права й обов'язки засновника закладу освіти або уповноваженої ним особи.

Оскільки відповідно до того ж закону (стаття 6), районні, міські ради та ради об'єднаних територіальних громад мають право засновувати заклади освіти, реорганізовувати та ліквідувати їх, то **реалізація прав, обов'язків і повноважень засновників потребує прийняття відповідною місцевою радою положень, порядків, рішень**. До таких можуть належати:

- положення про конкурс на посаду керівника закладу освіти;
- порядок проведення конкурсу на визначення опорного закладу;
- положення про підвезення учнів і педагогічних працівників до місця навчання та назад;
- положення про надання платних освітніх послуг;
- програма із забезпечення харчуванням дітей у закладах освіти;
- інші документи.

Конкурс на посаду керівника закладу освіти

Нове законодавство в галузі освіти значно розширило повноваження директора закладу загальної середньої освіти щодо кадрових питань, педагогічної свободи та фінансової автономії. Так, відповідно до статті 25 Закону України «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII), керівник закладу загальної середньої освіти призначає на посади та звільняє з посад заступника керівника, педагогічних та інших працівників закладу загальної середньої освіти. Керівник закладу загальної середньої освіти має право оголосити конкурс на наявну вакантну посаду.

Новації цього закону стосуються і безпосередньо керівника закладу загальної середньої освіти. Відповідно до положення цієї ж статті, керівник державного комунального закладу загальної середньої освіти призначається на посаду за результатами конкурсного відбору строком на шість років (строком на два роки – для особи, яка призначається на посаду керівника закладу ЗСО вперше).

Керуючись Типовим положенням про конкурс на посаду керівника державного комунального закладу загальної середньої освіти, засновники закладів загальної середньої освіти в громадах (місцеві ради) мають розробити та затвердити власні положення про конкурс на посаду керівника закладу.

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Приклад: Проекти Рішень про конкурсний відбір керівників закладів загальної середньої освіти: [міська рада](#), [сільська рада](#).

Практика 1

У [Новоукраїнській ОТГ](#) вакантна посада керівника закладу освіти виникла в 2016 році. На той час проведення конкурсу на її заміщення було не обов'язковим. Проте, як зазначає голова громади, створення конкурсної комісії, до складу якої увійшли і батьки, і вчителі, і представники ОМС, сприяло розвитку співпраці та залучення мешканців до процесів управління освітою.

Розроблене в громаді положення про конкурсний відбір врахувало вимоги Закону України «Про освіту». Реалізація практики дала можливість досягти таких результатів:

- визначено план розвитку навчального закладу в короткостроковій і довгостроковій перспективах;
- збільшився контингент учнів на 30 осіб (діти проживали на території обслуговування школи, але навчалися в інших закладах освіти);
- відновлено позитивний мікроклімат у педагогічному колективі;
- директором залучено педагогів до участі в конкурсі «Влада і громада разом», за результатами якого школа отримала фінансування в розмірі 50 000 грн.

Практика 2

У Дунаєвецькій ОТГ усі керівники закладів освіти працюють за контрактом. У зв'язку із закінченням терміну дії контрактів у громаді в 2018 році проведено конкурс на посаду керівників закладів освіти в 7 школах. Під час розроблення положення про конкурс використано Типове положення, затверджене МОН. Реалізація практики дала змогу отримати такі результати:

- вперше залучено батьків і вчителів до проведення конкурсного відбору;
- вперше проведено публічне обговорення стратегії розвитку школи;
- вперше проведено прозорий і відкритий конкурс на посади директорів у 7 школах.

Практика 3

Веселівська ОТГ створена у 2015 році. Практично з перших місяців роботи як до відділу освіти громади, так і до депутатів постійно надходили скарги від батьків та педагогів на керівників навчальних закладів. Керівники цих закладів вважали, що скарги безпідставні. Відділ освіти провів анонімне анкетування серед вчителів. Узагальнення результатів показало, що більшість вчителів висловилися за зміну керівника навчального закладу. Після ознайомлення з результатами анкетування директор написав заяву на звільнення. Для заміщення вакантних посад один із депутатів громади висловив пропозицію про прийняття керівників навчальних закладів на конкурсній основі.

Проведення конкурсу на посади директорів дало можливість:

- відновити позитивний мікроклімат у педагогічних колективах;
- налагодити співпрацю між батьками та педагогічним колективом;
- на 100% зменшити скарги батьків і педагогічних колективів на керівника навчального закладу.

Спільним результатом реалізованих практик є закладення основ зміни свідомості батьків та вчителів щодо їхньої ролі та відповідальності в процесі управління школою.

Конкурс на опорний заклад

Створення та функціонування опорних закладів і їхніх філій здійснюється відповідно до Положення про освітній округ та опорний заклад освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України (від 19.06.2019 №532). Згідно із зазначеним Положенням, засновник визначає опорні заклади серед закладів загальної середньої освіти, що належать до сфери його управління, на конкурсній основі, відповідно до затверджених ним умов. Типового положення про затвердження таких умов центральними органами влади наразі не затверджено, але задля проведення більш ефективного та якісного процесу реорганізації закладів й обрання одного з них опорним рада

громади має затвердити власне положення про надання статусу опорного закладу.

Під час проведення конкурсу обов'язково зважають на:

- освітні потреби здобувачів освіти в забезпеченні певних напрямів спеціалізації;
- здатність забезпечити на належному рівні організацію допрофільної підготовки та профільного навчання;
- рівень забезпечення кваліфікованими педагогічними кадрами;
- наявність сучасної матеріально-технічної бази (належним чином обладнаних спортивних об'єктів, кабінетів природничо-математичного та іншого спрямування, лабораторій, навчальних майстерень, комп'ютерного і мультимедійного обладнання, швидкісного доступу до інтернету тощо);
- укомплектування бібліотечного фонду підручниками, науково-методичною, художньою та довідковою літературою;
- наявність і зручність автомобільних доріг із твердим покриттям для безпечного підвезення здобувачів освіти і педагогічних працівників.

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Приклад: Проекти Рішень про умови проведення конкурсу на визначення опорного закладу: міська рада, сільська рада.

Практика 1

Створена в 2015 році Полонська міська ОТГ отримала в управління 33 заклади освіти, серед яких 15 ДНЗ і 18 шкіл. Така мережа перевищувала фактичні потреби громади, зокрема в школах I-III ст.

Для формування спроможної освітньої мережі було ухвалено рішення про створення опорної школи. Проведений відділом освіти аналіз засвідчив, що в громаді на роль опорного закладу можуть претендувати дві міські школи та одна сільська. Для визначення опорного закладу за розпорядженням голови було створено конкурсну комісію та затверджено критерії визначення опорного закладу. В своїй роботі конкурсна комісія керувалася затвердженими критеріями та умовами обласного конкурсу на кращий проект опорної школи. Проведення конкурсу на кращий опорний заклад дало можливість:

- якісно провести роз'яснювальну роботу серед мешканців громади, обґрунтувати причини вибору опорної школи;
- створити опорну школу з трьома філіями;
- взяти участь в обласному конкурсі на кращий опорний заклад та отримати 2 700 000 грн з обласного бюджету;
- забезпечити повноцінний адміністративний і методичний супровід у філіях опорного закладу.

Підвезення учнів і вчителів

Згідно зі статтею 56 Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII), органи місцевого самоврядування забезпечують пільговий проїзд учнів, вихованців, студентів і педагогічних працівників до місця навчання і додому у визначених ними порядку та розмірах, за рахунок видатків відповідних місцевих бюджетів.

Найбільш поширеним є підвезення шкільним автобусом, хоча це можна забезпечити й іншими

транспортними засобами, зокрема укласти договори з перевізниками, які мають відповідну ліцензію, або створити в громаді парк відповідних транспортних засобів. Методичні рекомендації та порядки використання шкільних автобусів на державному рівні розробляли відповідно до Державної цільової соціальної програми «Шкільний автобус», реалізація якої завершилася у 2015 році.

Сьогодні ОМС можуть затвердити місцеве положення про порядок використання таких шкільних автобусів, базуючись на нормах чинного законодавства. Таким положенням можна врегулювати використання шкільних автобусів для підвезення дітей і на заходи, олімпіади, спортивні змагання, ЗНО, для позашкільної освіти, до міжшкільних ресурсних центрів, а також використовувати для інших потреб громади, пов'язаних із освітою.

Докладно про забезпечення підвезення учнів і вчителів див. Критерій 2.6. цього посібника «Належне та безпечне підвезення учнів та вчителів».

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Приклад: Рішення про затвердження [положення про використання шкільних автобусів в ОТГ](#).

Практика 1

[Пирятинська ОТГ](#) створена у 2015 році. Питання необхідності організації підвезення учнів уперше постало на етапі створення громади. Особливо воно хвилювало батьків, чиїх дітей підвозили до навчальних закладів Пирятин з територій, які в перспективі не увійшли до складу Пирятинської ОТГ. Результати попереднього аналізу показали, що у 2016–2017 навчальному році доведення до шкіл Пирятинської ОТГ потребували 267 дітей із 16 населених пунктів, серед яких 9 не належать до Пирятинської ОТГ. Для вирішення проблеми реалізовано такі заходи:

- проведено роз'яснювальну роботу серед громадськості щодо варіантів організації підвезення дітей до школи;
- досягнуто домовленостей на рівні ОМС, про фінансування витрат на підвезення учнів до школи за рахунок місцевого бюджету громади, на території якої проживають учні;
- до опорних шкіл організовано підвезення учнів Пирятинської ОТГ та учнів з інших сільських рад, що збільшило розмір освітньої субвенції, яку отримує громада.

Надання платних освітніх послуг

Відповідно до статті 78 Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII), державні та комунальні заклади освіти мають право надавати платні освітні та інші послуги. Перелік цих послуг затверджено постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної та комунальної форми власності» (від 27.08.2010 №796), Порядком надання платних послуг, що затверджено спільним наказом Міністерства освіти і науки України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України «Про затвердження порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами» (від 23.07.2010 №736/902/758).

Згідно із Законом України «Про освіту», засновники відповідних закладів освіти з метою розширення освітньої діяльності закладів, збільшення спектру освітніх послуг, не передбачених бюджетним фінансуванням, мають право затверджувати переліки платних освітніх та інших послуг, що не увійшли до переліку, затвердженого КМУ.

Керуючись положеннями статті 32 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», (від 21.05.1997 №280/97-ВР) місцева рада чи виконавчий комітет, який має відповідні повноваження, можуть затвердити Положення про порядок надання платних освітніх послуг закладами загальної середньої освіти, засновником яких є місцева рада.

Встановлення вартості платної освітньої послуги здійснюється на базі економічно обґрунтованих витрат, пов'язаних із її наданням і містить витрати на оплату праці працівників, нарахування на оплату праці, індексацію заробітної плати, інші витрати, згідно з чинним законодавством України. Кошторис доходів і видатків від надання платних освітніх послуг складається за кожним видом послуг, відповідно до Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України (від 28.02.2002 №228).

Відповідно до статті 13 Бюджетного кодексу України, плата за послуги зараховується до власних надходжень закладів освіти, а кошти, отримані від надання платних послуг, зараховуються на спеціальний реєстраційний рахунок, відкритий в органах державного казначейства.

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Приклад: [Рішення](#) про затвердження положення про надання платних освітніх послуг.

Забезпечення харчування

Відповідно до пункту 3 статті 56 Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII), органи місцевого самоврядування, в підпорядкуванні яких перебувають комунальні заклади освіти, забезпечують безоплатним гарячим харчуванням дітей із числа пільгових категорій (дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з особливими освітніми потребами, які навчаються у спеціальних та інклюзивних класах (групах), дітей із сімей, які отримують допомогу відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (від 01.06.2000 №1768-III), дітей інших категорій, визначених законодавством), які навчаються в закладах дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) чи фахової передвищої освіти. Окрім того, органи місцевого самоврядування можуть приймати рішення про безоплатне харчування осіб інших категорій (учнів початкової школи, дітей учасників бойових дій тощо).

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Приклад: [Рішення селищної ради](#) про затвердження положення про забезпечення харчування.

Критерій 1.3. Співпраця з мешканцями громади в питаннях управління освітою. Відкритість і прозорість роботи органів управління освітою.

Показник досягнення:

- забезпечено державно-громадське управління освітою через функціонування громадської ради при ОМС, проведення громадських консультацій і зборів, анкетування щодо освітніх потреб і задоволеності якістю освіти, реалізацію спільних проєктів із батьками, ГО тощо;
- здійснюється інформування громадськості про освітні процеси та результати через регулярне розміщення інформаційних повідомлень на сайтах відповідної місцевої ради, ОУО, шкіл, ЗМІ.

Відкритість і прозорість діяльності органів публічної влади є актуальною вимогою суспільства та сучасного етапу розвитку держави. За умов децентралізації та реформи освіти ці принципи є необхідною складовою налагодження ефективної роботи органу управління освітою, закладів освіти та формування їх мережі. Важливо розуміти, що максимально широке застосування принципів відкритості та прозорості є ефективним запобіжником зловживання правами та повноваженнями відповідних посадових осіб та створює додаткову систему стимулів більш відповідального ставлення до службових обов'язків, а отже й більш якісної роботи ОМС, ОУО та закладів освіти загалом.

Відповідно, одним із головних завдань ОМС є розвиток комплексних підходів до впровадження принципів прозорості та відкритості, що можуть реалізовуватися в напрямках:

- 1) забезпечення публічного доступу до інформації про діяльність ОМС, ОУО, закладів освіти;
- 2) державно-громадського управління освітою, залучення громадськості до процесів прийняття рішень.

Реалізація принципу прозорості передбачає можливість для будь-якої особи у встановлений спосіб безпосередньо отримати інформацію про діяльність органу державної влади чи органу місцевого самоврядування.

Забезпечення публічного доступу до інформації про діяльність ОМС, ОУО, закладів освіти регулюється Законами України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII), «Про доступ до публічної інформації» (від 13.01.2011 №2939-VI) та «Про відкритість використання публічних коштів» (від 11.02.2015 №183-VIII).

Відповідно до статті 66 Закону «Про освіту», органи управління у сфері освіти зобов'язані оприлюднювати всю публічну інформацію і забезпечувати обов'язкове громадське обговорення проєктів нормативно-правових актів (рішень ради), що стосуються системи освіти, та участь представників громадськості у підготовці та прийнятті цих документів.

Доступ громадян до відповідної інформації може бути забезпечено розміщенням такої інформації на інформаційних стендах, офіційних сайтах ОМС та ОУО, в офіційних друкованих виданнях, інших засобах масової інформації тощо. Важливо взяти до уваги, що громадськість повинна мати безпосередній доступ до інформації з першоджерел, а саме: громаді забезпечено фактичний доступ до приміщення органу влади, можливість бути присутніми на засіданнях органу влади, нарадах, слуханнях і вільно ознайомлюватися зі стенограмами, протоколами, аудіо- та відеозаписами засідань тощо.

Стаття 30 Закону України «Про освіту», регламентує прозорість та інформаційну відкритість закладів освіти. Заклади освіти, що мають ліцензію на провадження освітньої діяльності, зобов'язані забезпечувати на своїх сайтах (у разі їх відсутності – на сайтах своїх засновників) відкритий доступ до інформації про свою діяльність, зокрема щодо:

- статуту закладу освіти;

- ліцензії на провадження освітньої діяльності та сертифікатів про акредитацію освітніх програм;
- структури та органів управління закладу освіти, кадрового складу закладу освіти;
- освітніх програм та переліку освітніх компонентів, що передбачені відповідною освітньою програмою;
- території обслуговування, закріпленої за закладом освіти;
- ліцензованого обсягу та фактичної кількості осіб, які навчаються у закладі освіти;
- мови (мов) освітнього процесу;
- наявності вакантних посад, порядку й умов проведення конкурсу на їх заміщення;
- матеріально-технічного забезпечення закладу освіти;
- результатів моніторингу якості освіти;
- річного звіту про діяльність закладу освіти*;
- правил прийому до закладу освіти;
- умов доступності закладу освіти для навчання осіб з особливими освітніми потребами;
- переліку додаткових освітніх та інших, включно з платними, послуг, їх вартості, порядку надання й оплати;
- іншої інформації, що оприлюднюється за рішенням закладу освіти або на вимогу законодавства.

*заклади освіти, що отримують публічні кошти, та їхні засновники зобов'язані оприлюднювати на своїх сайтах кошторис і фінансовий звіт про надходження та використання всіх отриманих коштів, інформацію про перелік товарів, робіт і послуг, отриманих як благодійна допомога, із зазначенням їхньої вартості, а також про кошти, отримані з інших джерел, не заборонених законодавством.

Необхідно також передбачити можливість зворотного зв'язку з громадськістю та відповіді на запитання, що надходять на сайти ОМС, ОУО та закладів освіти. Неприпустиме обмеження суспільно-важливої інформації під приводом її секретності, конфіденційності тощо. Обмеження інформації можуть встановлювати лише відповідні закони з чітким визначенням мети й обсягу такого обмеження.

Державно-громадське управління освітою та громадське самоврядування у сфері освіти збільшує довіру громадськості до органів місцевого самоврядування, підтверджує легітимність органів влади та їхніх рішень.

Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.1997 №280/97-ВР) у статтях 3–5 визначається право громадян на участь у місцевому самоврядуванні. Відповідно до статті 13 цього закону, згідно з порядком організації громадських слухань, що визначається статутом територіальної громади (методичні рекомендації щодо розроблення Статуту територіальної громади – на сайті [Децентралізація у розділі Бібліотека](#) (за 20.02.2019), громада має право проводити громадські слухання, під час яких члени територіальної громади можуть порушувати питання та вносити пропозиції щодо питань місцевого значення, що належать до відання місцевого самоврядування, зокрема й у сфері освіти. Такі громадські слухання мають проводитися не рідше ніж один раз на рік. Пропозиції, внесені за результатами громадських слухань, підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування.

У статті 70 Закону України «Про освіту» **громадське самоврядування у сфері освіти** визначене як

право учасників освітнього процесу та громадських об'єднань, інших інститутів громадянського суспільства, установчими документами яких передбачена діяльність у сфері освіти та/або соціального захисту осіб з особливими освітніми потребами, вирішувати питання у сфері освіти як безпосередньо, так і через органи громадського самоврядування, брати участь в управлінні закладом освіти, місцевими та державними справами у сфері освіти з питань, що належать до їхньої компетенції.

Органи громадського самоврядування у сфері освіти створюються: у закладі освіти – за ініціативою учасників освітнього процесу або/та на місцевому (територіальному) рівні – за ініціативою фізичних осіб та/або громадських об'єднань, інших інститутів громадянського суспільства, установчими документами яких передбачена діяльність у сфері освіти та/або соціального захисту осіб з особливими освітніми потребами.

Органами громадського самоврядування у сфері освіти є: органи громадського самоврядування закладу освіти та/або конференції (форуми, з'їзди) учасників освітнього процесу, закладів освіти, їх об'єднань, що скликаються на території відповідного населеного пункту, ОТГ, району, області, Автономної Республіки Крим, держави. Органи громадського самоврядування мають права (повноваження), визначені спеціальними законами та/або установчими документами закладів освіти, та можуть здійснювати інші права, не заборонені законом.

Державно-громадське управління у сфері освіти – це взаємодія органів державної влади, органів місцевого самоврядування з громадськими об'єднаннями, іншими інститутами громадянського суспільства для прийняття ефективних управлінських рішень і задоволеності суспільних інтересів у сфері освіти. Органи державно-громадського управління у сфері освіти утворюються за рішенням центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування у формі робочих груп, дорадчих, громадських, експертних та інших органів. Органи державно-громадського управління у сфері освіти мають повноваження, передбачені актами про їх утворення.

Порядок проведення консультацій із громадськістю з питань формування та реалізації державної політики регламентується постановою Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (від 3.11.2010 №996).

Консультації з громадськістю проводяться з метою:

- залучення громадян до участі в управлінні державними справами, надання можливості для їх вільного доступу до інформації про діяльність органів виконавчої влади, а також забезпечення гласності, відкритості та прозорості діяльності зазначених органів;
- сприяння налагодженню системного діалогу органів виконавчої влади з громадськістю, підвищенню якості підготовки рішень з важливих питань державного та суспільного життя з урахуванням громадської думки, створенню умов для участі громадян у розробленні проєктів таких рішень;
- використання результатів проведення консультацій із громадськістю для прийняття рішень або в подальшій роботі ОМС.

Консультації з громадськістю проводять у формах (але не обмежуються ними):

- публічного громадського обговорення;
- електронних консультацій із громадськістю (безпосередні форми);
- вивчення громадської думки (опосередкована форма);
- конференцій, форумів, громадських слухань, засідань за круглим столом, зборів, зустрічей

(нарад) із громадськістю;

– інтернет-конференцій та відеоконференцій.

Для забезпечення якісного й ефективного публічного громадського обговорення необхідно:

- визначити питання, які буде винесено на обговорення;
- прийняти рішення про проведення обговорення та розробити план заходів з організації та проведення обговорення;
- вжити заходів для забезпечення репрезентативності соціальних груп населення, а також суб'єктів господарювання, інститутів громадянського суспільства, інших заінтересованих суб'єктів;
- оприлюднити в обов'язковому порядку інформацію про проведення обговорення на офіційному сайті ОМС або в інший прийнятний спосіб;
- зібрати та проаналізувати інформацію про оцінку громадськістю ефективності запропонованого шляху вирішення питання;
- сформулювати експертні пропозиції щодо альтернативного вирішення питання;
- забезпечити врахування результатів обговорення під час прийняття остаточного рішення;
- провести аналіз результатів обговорення;
- оприлюднити результати обговорення на офіційному сайті або в інший прийнятний спосіб.

Для організаційного забезпечення проведення публічного громадського обговорення може утворюватися робоча група.

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Практика 1

Сайт Броварської спеціалізованої школи I-III ст. №7 Броварської міської ради Київської області, регулярно оновлюється та дає змогу ознайомитися з повною інформацією про школу, навчально-виховний процес, фінансову звітність, діяльність батьківського комітету, шкільного самоврядування, волонтерські проекти тощо. Зокрема, на [офіційному сайті закладу освіти](#) оприлюднено, зокрема:

Статут Броварської спеціалізованої школи I-III ступенів №7 Броварської міської ради Київської області;

Зміни до статуту;

Мережа класів БСШ I-III ст. №7 2017-2018 н.р.;

Режим роботи;

Свідоцтво про атестацію;

Державні закупівлі;

Освітні програми початкової школи, базової середньої освіти, профільної середньої освіти;

Правила прийому до початкової школи, базової середньої освіти, профільної середньої освіти;

Звіт про використання бюджетних коштів у 2017 році;

Кошторис і фінансовий звіт отриманих коштів можна завантажити на [Єдиному вебпорталі використання публічних коштів](#) та здійснити пошук за ЄДРПОУ школи – 22208853.

Практика 2

У Воле-Баранецькій сільській ОТГ співпраця з мешканцями громади в питаннях управління освітою – одне з пріоритетних завдань соціально-гуманітарного відділу. Для його реалізації в школах громади регулярно проводять опитування та анкетування батьків, вчителів і дітей. Цей підхід використовується для вирішення як тактичних, так і стратегічних завдань. Зокрема, під час розроблення стратегії розвитку освіти в громаді проведено комплекс заходів: опитування, анкетування, обговорення – з метою оцінювання поточної ситуації в закладах освіти та визначення стратегічних напрямів розвитку освіти в громаді. Це дало можливість досягти таких результатів:

- в усіх ЗОШ Воле-Баранецької громади застосовуються Google-форми для вивчення потреб учнів у позашкільній освіті;
- шляхом проведення анонімного анкетування батьків (105), вчителів (62), дітей (110) враховано їхні потреби під час визначення стратегічних та операційних цілей розвитку освіти в громаді;
- практику використання Google-форм для визначення думки зацікавлених сторін у процесі розроблення стратегії розвитку освіти поширено в двох громадах Хмельницької та Тернопільської областей.

Практика 3

У Пирятинській ОТГ на Серпневій конференції для педагогічних працівників запросили батьків та учнів, оскільки одним із їхніх завдань є визначення пріоритетних напрямків розвитку освіти в громаді. Як зазначила заступниця голови Пирятинської ОТГ, класичний формат проведення заходу не давав можливості зрозуміти пріоритетні напрямки розвитку освіти з боку головних споживачів освітніх послуг – дітей і батьків.

На конференції батьки та діти разом із вчителями та представниками ОМС працювали за такими напрямками: наступність між дошкільною та початковою школою; педагогіка партнерства; ефективна комунікація. У громаді започатковано нову культуру співпраці між вчителями, батьками та дітьми. Захід отримав високу оцінку від місцевих ЗМІ.

Серед отриманих результатів також слід відзначити такі:

- розроблено модель ефективної комунікації в закладах освіти;
- за результатами роботи тематичної платформи «Нова українська школа» вперше за участі батьків, учнів і представників ОМС підготовлено рекомендації для застосування під час планування роботи навчальних закладів на новий навчальний рік;
- налагоджено комунікацію між адміністраціями шкіл і батьками, зокрема, батьків залучено до обговорення питань організації харчування.

Критерій 2.1. Фінансова спроможність.

Показник досягнення:

Громада надає якісні освітні послуги, забезпечуючи ефективне, результативне та цільове використання бюджетних коштів із державного і місцевого бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством.

Згідно з частиною шостою статі 78 Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII), «фінансування здобуття повної загальної середньої освіти здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, зокрема шляхом надання освітніх субвенцій місцевим бюджетам, коштів місцевого бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством».

У статті 79 того ж закону зазначено, що заклади освіти мають право отримувати фінансування різних видів і з різних джерел, не заборонених законодавством. У пункті першому цієї статті уточнюється, що джерелами фінансування суб'єктів освітньої діяльності можуть бути:

- державний бюджет;
- місцеві бюджети;
- інші джерела, зокрема:
  - плата за надання освітніх та інших послуг, відповідно до укладених договорів;
  - плата за науково-дослідні роботи (послуги) та інші роботи, виконані на замовлення підприємств, установ, організацій, інших юридичних та фізичних осіб;
  - доходи від реалізації продукції навчально-виробничих майстерень, підприємств, цехів і господарств, від надання в оренду приміщень, споруд, обладнання;
  - гранти вітчизняних і міжнародних організацій;
  - дивіденди від цінних паперів, відсотки від депозитів і розміщення коштів спеціального фонду на поточних рахунках банків державного сектора;
  - добровільні внески у вигляді коштів, матеріальних цінностей, нематеріальних активів, одержаних від підприємств, установ, організацій, фізичних осіб;
  - інші джерела, не заборонені законодавством.

З огляду на обсяги надходжень на покриття витрат діяльності комунальних закладів освіти (з яких сформована освітня мережа громади), основними джерелами фінансування є **державний і місцевий бюджети**. Саме ці джерела переважно формують спроможність місцевих органів влади у фінансуванні освітньої мережі громади.

Обсяги освітньої субвенції, що спрямовується з державного бюджету місцевим бюджетам, визначаються за **формулою**, в основі якої є **кількість здобувачів освіти** на відповідній території.

Важливо зазначити, що, відповідно до частини першої статті 103² Бюджетного Кодексу України, освітня субвенція спрямовується **на оплату праці з нарахуваннями педагогічних працівників** загальноосвітніх навчальних закладів усіх ступенів (коди 2111 і 2120, згідно з економічною класифікацією видатків бюджету). Зважаючи на те, що саме ці видатки становлять понад 75% від загальних витрат на освіту, питання ефективного використання цих коштів завжди повинно бути на порядку денному в діяльності органів місцевого самоврядування.

Частинною третьою статті 103² Бюджетного Кодексу України визначено, що освітня субвенція розподіляється між відповідними бюджетами на основі формули, розробленої Міністерством освіти і науки та затвердженої постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами» (від 27.12.2017 №1088), що

має враховувати, зокрема, такі параметри:

- 1) У – кількість учнів*;
- 2) РНК – розрахункова наповнюваність класів;
- 3) НП – навчальні плани;
- 4) ЗП – середня (розрахункова) заробітна плата педагогічних працівників на рік.

*кількість учнів закладів загальної середньої освіти і учнів, які здобувають повну загальну середню освіту в професійно-технічних навчальних закладах державної та комунальної власності, вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації державної та комунальної власності, у міській та сільській місцевості, гірських населених пунктах.

Перший параметр залежить від демографічної та соціально-економічної ситуації, а також темпів урбанізації в країні. Наприклад, якщо у віддалених сільських громадах є проблема фінансового забезпечення значної кількості шкіл із малою наповненістю, то в громадах навколо великих міст, навпаки, бракує проєктної потужності раніше збудованих шкіл, а відтак, місцевій владі треба шукати фінансування для будівництва нових шкіл.

Важливим параметром, на який можуть суттєво впливати органи місцевого самоврядування громад – це наповнюваність класів. Тому аналіз фінансової спроможності шкільної мережі громади треба починати саме з вивчення відповідності фактичної наповнюваності класів (ФНК) розрахунковій наповнюваності (РНК). Для розуміння ситуації потрібно аналізувати відповідність ФНК до РНК як у загальній мережі громади, так і в окремих ЗЗСО. Громади, в яких ФНК є суттєво меншою за РНК, змушені дофінансовувати видатки на оплату праці педагогічних працівників за рахунок власних бюджетних надходжень. Тому для громад, які мають значні витрати на утримання шкіл I-III ступенів із малою наповнюваністю, має бути поступово досягнуто наближення ФНК до значення РНК шляхом оптимізації мережі закладів.

Навчальні плани закладів освіти формуються на основі типових документів, розроблених і затверджених центральними органами виконавчої влади. Затверджені типові документи визначають обсяги навчального навантаження для забезпечення якості освіти – відповідності результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, а також відповідним стандартам освіти.

Другу значну частину витрат становлять видатки на забезпечення надання освітніх послуг із місцевого бюджету. Згідно зі статтею 32 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.1997 №280/97-ВР), виконавчі органи місцевих рад здійснюють управління закладами освіти й організують їх фінансове забезпечення. Тому, крім оплати праці педагогічних працівників, решта поточних витрат (оплата праці непедагогічного персоналу, енергоносіїв, опалення, підвезення, харчування тощо) з утримання закладів освіти здійснюється з місцевого бюджету головними розпорядниками бюджетних коштів (виконавчими органами місцевих рад в особі їх керівників).

Згідно зі статтею 22 Бюджетного Кодексу України, «розпорядники бюджетних коштів забезпечують у повному обсязі проведення розрахунків за електричну та теплову енергію, водопостачання, водовідведення, природний газ, інші енергоносії, комунальні послуги та послуги зв'язку, що споживаються бюджетними установами...».

У загальних витратах на забезпечення діяльності освітніх закладів значний відсоток із місцевого бюджету становить також оплата праці непедагогічного персоналу та оплата комунальних послуг, енергоносіїв (10% і більше). Ці витрати, згідно зі статтею 55 Бюджетного кодексу України, належать до захищених видатків бюджету, тобто їх «обсяг не може змінюватися в разі здійсненні скорочення затверджених бюджетних призначень».

Законодавець у пункті 7 частини 5 статті 22 Бюджетного Кодексу України, визначає, що розпорядник бюджетних коштів «здійснює управління бюджетними коштами в межах встановлених йому бюджетних повноважень, **забезпечуючи ефективно, результативно та цільове використання бюджетних коштів**, організацію та координацію роботи розпорядників бюджетних коштів нижчого рівня й одержувачів бюджетних коштів у бюджетному процесі».

Із цією метою, а також для розуміння фінансової ситуації щодо забезпечення освітніх послуг (Критерій 2.1), перше завдання, яке стоїть перед новоствореними громадами, – проаналізувати освітню систему на місцевому рівні, тобто провести **порівняльний аналіз** шкіл та інших освітніх установ, за діяльність яких відповідає громада. Важливо наголосити: щоб зібрані дані можна було легко перевіряти, оновлювати, виправляти, використовувати та порівнювати, вони мають бути в електронному вигляді. Найпростіший підхід – це використання таблиць Excel. Нижче запропоновано деякі з таких показників, наведені в посібнику з ефективного управління освітою в об'єднаних територіальних громадах **«Нова школа в нових громадах»**. Запропоновані нижче показники не є вичерпним списком. Кожна громада має розглянути їх, адаптувати до конкретних потреб та розробити власні показники:

1. Співвідношення витрат на освіту до загального обсягу витрат з бюджету громади.
2. Співвідношення загальної суми витрат на освіту до суми отриманої освітньої субвенції.
3. Частка заробітної плати вчителів у поточних видатках усіх витрат на освіту.
4. Кількість учнів на одну штатну одиницю посади вчителя в середньому по громаді й окремо для кожного ЗЗСО.
5. Фактична (середня) наповнюваність класів у громаді та в окремих ЗЗСО і її відхилення від розрахункової наповнюваності.
6. Співвідношення кількості штатних одиниць працівників зі складу непедагогічного персоналу до загальної кількості зайнятих учителів і непедагогічного персоналу.
7. Відсоток учнів, які перебувають на індивідуальному навчанні, включно з особами з особливими освітніми потребами.
8. Кількість дітей, які відвідують позашкільні заклади, гуртки естетичного виховання, будинки творчості тощо, в перерахунку на одного викладача/інструктора.
9. Відсоток використання приміщень для навчальних занять (класних приміщень) і витрати на оплату комунальних послуг та енергоносіїв в окремих ЗЗСО.
10. Кількість дітей, охоплених дошкільною освітою та вихованням, відносно загальної кількості дітей, які проживають у цій місцевості.
11. Кількість дітей на одного педагога дошкільного закладу й співвідношення кількості дітей і працівників дошкільного закладу.
12. Вартість утримання однієї дитини в дошкільному навчальному закладі.

Крім наведених вище показників, для проведення порівняльного аналізу фінансового стану шкільної мережі в громаді може бути корисною інформація, викладена на порталі використання публічних коштів spending.gov.ua в розділі «Аналіз ефективності видатків на загальну середню освіту».

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Практика 1

У **Солонянській ОТГ** (до зміни освітньої мережі) витрати на одного учня в школах громади

коливалися від 10 292 грн до 55 230 грн. Найбільші витрати спостерігалися в школах із малою наповнюваністю класів. Було прийнято рішення про зміну мережі закладів освіти шляхом створення опорного закладу. Це, зокрема, дало можливість досягти таких результатів:

- оптимізувати витрати;
- оновити матеріально-технічну базу опорного закладу та філій у 2016 році на 6 168 412 грн, із них 2 165 738 грн із місцевого бюджету. З державного й обласного бюджету громада отримала 4 002 674 грн, зокрема 2 600 000 грн – на придбання шкільних автобусів;
- у 2017 році отримано з державного й обласного бюджетів на капітальний ремонт та покращення матеріальної бази закладів освіти 34 500 080 грн.

Практика 2

У Дунаєвецькій ОТГ у 2016 році витрати на одного учня становили у школах міста (з наповнюваністю від 350 до 700 учнів) від 8 000 грн до 9 800 грн, у сільських школах (із наповнюваністю понад 100 учнів) від 12 400 грн до 14 700 грн, а у сільських школах (із наповнюваністю понад 50 учнів) від 23 900 грн до 30 900 грн. Такі високі витрати в малокомплектних школах, утім, не забезпечували дітям рівного доступу до якісних освітніх послуг. У зв'язку з цим було прийнято рішення про розроблення плану оптимізації на п'ять років. Реалізація практики сприяла досягненню таких результатів:

- розроблено план оптимізації шкільної мережі Дунаєвецької ОТГ на 2016–2020 рр.;
- вже у 2017 році проведення оптимізації дало змогу отримати економію понад 600 000 грн;
- узгоджено план оптимізації шкільної мережі на 2018–2019 рр.

Критерій 2.2. Мережа класів закладів загальної середньої освіти.

Показник досягнення:

Кількість класів на кожному з рівнів повної загальної середньої освіти відповідає кількості, розрахованій Калькулятором.

Посилання для завантаження

(Увага! Щоб Калькулятор автоматично обраховував формулу, він має бути завантаженим із Google Drive на ваш комп'ютер)

Розрахунки Калькулятора зроблено на основі модельних громад, за параметрами, що відіграють вирішальну роль для вироблення бюджетної та галузевих політик³.

Під час розроблення Калькулятора класів спроможної освітньої мережі громади, розробники зважали на потребу в наданні можливості здобути якісну шкільну освіту кожному учневі, незалежно від місця його проживання. Було враховано, що навчання в потужних школах із класами, в яких достатньо учнів для організації повноцінного освітнього процесу, є важливим фактором здобуття якісної освіти.

З огляду на це та зважаючи на відмінності і різні можливості щодо наповнення шкіл сільських і міських територій, умовами розрахунку передбачено, що:

- середня наповнюваність класів у сільській місцевості становить для початкової школи 13 учнів, для гімназії – 17 учнів і для ліцею – 21 учень;
- середня наповнюваність класів у міській місцевості для всіх трьох ланок становить 25 учнів.

Щодо оптимізації шкіл у громаді, то позиція на сьогодні полягає в тому, щоб закривати якомога менше шкіл. Краще їх реорганізувати шляхом пониження ступеня. Початкові школи, які є філіями опорних закладів, можуть мати класи-комплекти.

Залежно від демографічних, територіальних та інших особливостей громади (наприклад: більший відсоток випускників 9 класу, які продовжують навчання в школах громади), кількість класів може обґрунтовано збільшуватися чи зменшуватися. Водночас середня наповнюваність не може бути нижчою за визначену в розрахунках для сільських і міських територій (у сільській місцевості: для початкової школи – 13 учнів, для гімназії – 17 учнів, для ліцею – 21 учень; у міській місцевості для усіх трьох ланок – 25 учнів) та вищою від передбаченої нормами нового Закону України «Про загальну середню освіту» (30 учнів).

В усіх міських і селищних громадах передбачається наявність «паралельних» класів у гімназіях і ліцеях. Для сільських громад наявність таких класів є бажаною. Кількість паралельних класів у класі визначається з огляду на те, що кількість учнів не повинна перевищувати 30. Водночас у старших класах наповнюваність повинна бути більшою ніж 20 учнів, оскільки це сприяє досягненню кращих результатів навчання.

Калькулятор визначає кількість класів для початкової школи (I ступінь).

Для гімназій (II ступінь) і ліцеїв (III ступінь) визначається кількість комплектів: 1 комплект – це з 5 по 9 клас гімназії (всього 5 класів) та 10-11 класи (всього 2) ліцею. Для цих рівнів не передбачене функціонування не всіх класів у школі через недостатню кількість учнів, однак не заперечується можливість функціонування окремих паралельних класів, що спричинено зростанням демографічних показників окремих років, підвезенням учнів з інших населених пунктів чи зростанням/зменшенням популярності закладу серед населення.

³ «Реформа територіальної організації влади», Ганущак Ю.

Під час розрахунку кількості класів (комплектів класів) та їх розподілу між школами важливим є врахування демографічного чинника, який покаже не лише ситуацію станом на «сьогодні», а й відобразить найближчу перспективу. Для його розрахунку та визначення демографічних тенденцій треба заповнити таблицю, до якої слід занести кількість учнів, які сукупно навчаються в школах громади (та в кожній школі окремо) з першого по дев'ятий клас, і дітей, які проживають у громаді (на території зон обслуговування кожної школи) та потенційно можуть вступити до першого класу в наступні 5 років.

9 кл.	8 кл.	7 кл.	6 кл.	5 кл.	4 кл.	3 кл.	2 кл.	1 кл.	5р.	4р.	3р.	2р.	1р.

Для кращої наочності таблиці можна перевести в графіки.

Критерій 2.3. Рівний доступ до якісної шкільної освіти.

Показник досягнення:

2.3.1. За індивідуальною формою (педагогічний патронаж) навчаються учні виключно за станом здоров'я.

2.3.2. Особи з особливими освітніми потребами мають доступ до якісної шкільної освіти та до послуг інклюзивно-ресурсних центрів (далі – ІРЦ).

2.3.1. За індивідуальною формою навчаються учні виключно за станом здоров'я.

У статті 14 Закону України «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII) визначено, що мінімальна наповнюваність класів у школах, розташованих у селах і селищах, становить не менше ніж 5 учнів. У разі меншої наповнюваності класу заняття для учнів проводяться за індивідуальною або іншими формами навчання.

Порядок запровадження індивідуальної форми навчання визначається Положенням про індивідуальну форму навчання, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України (від 12.01.2016 №8). Відповідно до зазначеного Положення, індивідуальна форма навчання – це спосіб організації навчальної діяльності, який регулюється певним, наперед визначеним розпорядком, забезпечується педагогічними працівниками й організовується для забезпечення права громадян на здобуття повної загальної середньої освіти.

Індивідуальна форма навчання може запроваджуватися для осіб, які:

- за станом здоров'я (у тому числі особи з особливими освітніми потребами, з інвалідністю та ті, яким необхідно пройти медичне лікування в закладі охорони здоров'я довше ніж один місяць) не можуть відвідувати навчальний заклад;
- проживають у селах і селищах (коли кількість учнів у класі становить менше ніж 5 осіб);
- проживають у зоні збройного конфлікту, на тимчасово окупованій території України або в населених пунктах, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження тощо, та надзвичайних ситуацій природного або техногенного характеру (з використанням дистанційної форми навчання) відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (від 15.04.2014 №1207-VII);
- є іноземцями або особами без громадянства (діти-біженці, діти, чії батьки подали заяви про визнання біженцями або особами, які потребують додаткового чи тимчасового захисту, діти іноземців та осіб без громадянства, які утримуються в пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства).

Підставою для організації індивідуальної форми навчання є:

- заява одного з батьків або їх законних представників (для повнолітніх – їхня особиста заява) про зарахування на індивідуальну форму навчання;
- наказ керівника закладу освіти;
- погодження відповідного органу управління освітою.

Тобто батьки можуть не висловити бажання, щоб їхні діти навчалися за індивідуальною формою, а орган управління освітою може не погодити запровадження такої форми. У таких випадках дітям зобов'язані надати можливість здобувати загальну середню освіту в інший спосіб.

Положенням також визначено, що освітній рівень учнів індивідуальної форми навчання (педагогічний патронаж) має відповідати вимогам Державних стандартів загальної середньої освіти.

Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України (від 21.02.2018 №87), визначає, крім іншого, такі результати навчання:

- здобувач освіти взаємодіє з іншими особами усно, сприймає та використовує інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- висловлює думки, почуття та ставлення, взаємодіє з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримується норм літературної мови;
- використовує інформаційні продукти та програми для ефективного розв'язання задач/проблем, творчого самовираження індивідуально та у співпраці, за допомогою цифрових пристроїв і без них;
- дотримується принципів демократичного громадянства, бере активну участь у житті шкільної спільноти, місцевої громади.

Індивідуальна форма навчання (педагогічний патронаж), особливо впродовж тривалого часу, не дає здобувачам освіти можливості виконати вимоги зазначеного Державного стандарту. Такі учні не мають змоги взаємодіяти з однолітками під час навчання, спектр комунікативних ситуацій, у яких вони опиняються, обмежений, дитина ізольована від життя школи. Розвиток соціальної компетентності, зокрема, вміння відстоювати власні інтереси та інтереси інших осіб, надавати допомогу та поводитися етично, також обмежений, адже дитина не має змоги практикувати соціальну компетентність у групі та з однолітками.

Те саме стосується митецької компетентності – дитина не має змоги брати участь у колективній творчій діяльності, дотримуватися правил творчої співпраці; ділитися з іншими особами враженнями від сприйняття мистецтва та творчої діяльності.

Отже, виконання вимог нового Державного стандарту початкової освіти щодо навчання за індивідуальною формою освіти є ускладненим, якщо взагалі можливим.

Крім того, відповідно до Положення про індивідуальну форму навчання, визначається кількість навчальних годин, які оплачують педагогічним працівникам за індивідуальну форму навчання, вона значно відрізняється від кількості годин за груповою формою і становить від 1/5 до 1/3 від кількості годин, передбачених **Типовими освітніми програмами** (5 навчальних годин для початкової школи, 8 – для середньої школи і 12 – для старшої). Перелік предметів на передбачені години визначає директор школи, і цей перелік не завжди відповідає інтересам і потребам учня.

У випадку, якщо кількість учнів у закладі освіти є недостатньою для формування класу, згідно з передбаченими нормативами, у філії початкової школи може бути створено класи-комплекти. Саме статус філії дає змогу створювати класи-комплекти у кількості 2, 3 чи навіть 4 класів. Найбільш оптимально об'єднувати перші класи з третіми, а другі – з четвертими.

Функціонування таких класів урегульоване Положенням про з'єднаний клас (клас-комплект) початкової школи у філії опорного закладу, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки (від 05.08.2016 №944).

На рівні гімназії та ліцею учнів повинні довозити на навчання до школи, в якій є достатня для здійснення повноцінного освітнього процесу кількість дітей, вчителі з відповідною фаховою освітою, зважаючи на предмети, які вони викладають, і необхідна матеріально-технічна база.

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Практика

У Смирновській громаді Запорізької області понад 5 років відсутня індивідуальна форма навчання. Щодня 4 автобуси долають 328 км для реалізації рівного доступу до освіти. До

організації підвезення в 4-х школах I-II ст. із 5-ти, що належали до Олексіївського освітнього округу, було по 2-3 класи з наповнюваністю 3-4 учні.

Директор Олексіївської школи Анатолій Котенко звернув увагу: «Якщо до 10 класу Олексіївської ЗОШ I-III ст. приходили учні з класу школи II ступеня, в якому навчалися 10 і більше учнів, то таке поповнення було досить якісно підготовлене. Якщо ж у класі було 4-7 учнів, то переважно таке поповнення було досить слабо підготовлене. Моє пояснення: вчителі в таких класах робили все, щоб батьки не переводили учня до великої школи і не зникав клас, а з ним і педагогічне навантаження. Нині, якщо учні з різних сіл навчаються в опорній школі з 5-го, а особливо з 1-го класу, жодної різниці через місце проживання учня немає. Є різниця в підготовці між дітьми, які відвідували ДНЗ і які не відвідували його».

Практика

Засульська ОТГ прийняла в управління мережу закладів освіти, в якій була велика кількість малокомплектних шкіл. За проектної потужності шкіл цієї ОТГ на 3816 місць у 2017/2018 навчальному році у ЗНЗ навчалися 1 311 учнів, що становило 34% проектної наповнюваності. Відповідно до демографічної ситуації, в семи навчальних закладах функціонували 14 класів із наповнюваністю менше ніж 5 учнів. Через низьку наповнюваність класів у малокомплектних школах I-III ст. неможливо було реалізувати профільне навчання, що обмежувало рівний доступ учнів до якісних освітніх послуг, розвитку в них компетентностей, передбачених концепцією НУШ.

Послідовна реалізація 5 кроків формування спроможної освітньої мережі, визначених в посібнику **«Нова школа в нових громадах»**, дала можливість громаді:

- на 80% зменшити кількість учнів, які навчаються на індивідуальній формі навчання (не за станом здоров'я), якщо у 2017/2018 навчальному році таких було 36 осіб, то в 2018/2019 – лише 7 осіб;
- створити опорний заклад;
- на 100% забезпечити покриття витрат на заробітну плату вчителів за рахунок освітньої субвенції.

2.3.2. Особи з особливими освітніми потребами мають доступ до якісної шкільної освіти та до послуг інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ).

У статті 19 Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII) визначено, що «органи державної влади та органи місцевого самоврядування створюють умови для забезпечення прав і можливостей осіб з особливими освітніми потребами для здобуття ними освіти на всіх рівнях освіти з урахуванням їхніх індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів».

Організація інклюзивного навчання визначається Порядком організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України (від 15.08.2011 №872).

Відповідно до зазначеного Порядку, підставою для організації інклюзивного навчання є заява батьків або законних представників дитини з особливими освітніми потребами та висновок психолого-медико-педагогічної консультації.

Керівник загальноосвітнього навчального закладу за підтримки відповідного органу управління освітою **організовує клас з інклюзивним навчанням**, створює необхідну матеріально-технічну та навчально-методичну базу, здійснює добір відповідних педагогічних працівників тощо.

Відповідно до пункту 8 Порядку, для забезпечення ефективності навчально-виховного процесу

у класі з інклюзивним навчанням кількість учнів з особливими освітніми потребами становить:

- 1–3 дітини з числа дітей із порушеннями опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку, зниженим зором чи слухом, легкими інтелектуальними порушеннями тощо;
- не більш як 2 дітей із числа дітей сліпих, глухих, із тяжкими порушеннями мовлення, зокрема з дислексією, розладами спектра аутизму, іншими складними порушеннями розвитку (порушеннями слуху, зору, опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями чи затримкою психічного розвитку) або тих, що пересуваються на кріслах колісних.

Законом України «Про освіту» (стаття 20) визначено, що особам з особливими освітніми потребами надаються психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади у сфері освіти і науки.

Психолого-педагогічні послуги – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, реабілітаційних установ системи охорони здоров'я, соціального захисту, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру.

Корекційно-розвиткові послуги (допомога) – це комплексна система заходів супроводження особи з особливими освітніми потребами в процесі навчання, що спрямована на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення.

Органи державної влади та органи місцевого самоврядування утворюють інклюзивно-ресурсні центри для забезпечення реалізації права на освіту та психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами. ІРЦ є комплексною системою заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, з передбаченою індивідуальною програмою розвитку.

Діяльність інклюзивно-ресурсного центру регулюється Положенням про інклюзивно-ресурсний центр, що затверджене постановою Кабінету Міністрів України (від 12.07.2017 №545).

У пункті 4 Положення визначено, що інклюзивно-ресурсні центри організовують за таким розрахунком: один інклюзивно-ресурсний центр не більше як на 7 000 дітей, які проживають на території об'єднаної територіальної громади (району), та не більше як на 12 000 дітей, які проживають у місті (районі міста).

У випадку, якщо кількість дітей, які проживають на території об'єднаної територіальної громади (району) або в місті (районі міста), перевищує, відповідно, 7 000 та 12 000, інклюзивно-ресурсний центр додатково залучає необхідних фахівців з урахуванням виявлених дітей відповідної нозології, які потребують психолого-педагогічного супроводу та надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг.

Згідно з пунктом 6 Положення, інклюзивно-ресурсні центри повинні мати **приміщення**, пристосовані для дітей з особливими освітніми потребами, відповідно до вимог законодавства, зокрема державних санітарних норм і правил та державних будівельних норм.

Загальна площа інклюзивно-ресурсних центрів, що розміщуються в **приміщеннях закладів загальної середньої освіти**, становить не менше, ніж 50 кв. м. У таких приміщеннях облаштовуються кабінети вчителів-дефектологів, логопеда, практичних психологів, фахівців інклюзивно-ресурсного центру та кабінет директора.

Інклюзивно-ресурсні центри, що розміщуються в **окремих приміщеннях**, облаштовуються приймальною, кабінетами логопеда, сурдопедагога, тифлопедагога, олігофренопедагога, практичних психологів, фахівців інклюзивно-ресурсного центру, директора, а також ресурсною кімнатою та залом для занять із лікувальної фізкультури.

Пункт 7 Положення передбачає, що інклюзивно-ресурсний центр надає послуги дітям з особли-

вими освітніми потребами, які проживають (навчаються) у відповідній об'єднаній територіальній громаді (районі), місті (районі міста), за умови подання відповідних документів. **У разі відсутності інклюзивно-ресурсного центру** у відповідній об'єднаній територіальній громаді (районі), місті (районі міста) за місцем проживання (навчання) дитини, батьки (один із батьків) або законні представники мають право звернутися до найближчого інклюзивно-ресурсного центру.

У разі обслуговування дітей з особливими освітніми потребами з інших адміністративно-територіальних одиниць або об'єднаних територіальних громад інклюзивно-ресурсний центр не пізніше як 15 числа наступного місяця від дня звернення по допомогу чи супроводження інформує про них засновника та відповідний структурний підрозділ із питань діяльності інклюзивно-ресурсних центрів.

Законом України «Про освіту» (стаття 20) визначено, що будівлі, споруди і приміщення закладів освіти повинні відповідати вимогам доступності, згідно з державними будівельними нормами та стандартами, зокрема ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки і споруди. Заклади освіти» та ДБН В.2.2.-40-2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення». Більше про організацію доступності закладів освіти для маломобільних груп населення див. інформаційний посібник «Новий освітній простір», розділ **«Безбар'єрний доступ та умови для інклюзивного навчання»**.

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Практика 1

У місті Сторожинець Чернівецької області відкрито комунальну установу «Сторожинецький інклюзивно-ресурсний центр». Основним напрямком діяльності закладу є надання психолого-педагогічної допомоги та забезпечення системного кваліфікованого супроводження компенсуючого типу осіб з особливими освітніми потребами. Тут працюють вчитель-логопед, вчитель-дефектолог, вчитель з лікувальної фізкультури, практичний психолог.

У 2018 році на облаштування Центру виділено 370 000 грн, зокрема 200 000 грн – із субвенції державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами – спрямовані на закупівлю обладнання для інклюзивно-ресурсного центру, 120 000 грн – кошти місцевого бюджету та 50 000 грн – благодійні внески, спрямовані на проведення ремонтних робіт і закупівлю обладнання.

Сторожинецька міська рада виділила приміщення – 7 кабінетів площею 120 кв. м для розміщення Центру.

Крім того, відповідно до укладеної угоди про співпрацю між Сторожинецькою та Красноільською громадою, Сторожинецький ІРЦ обслуговуватиме дітей з особливими освітніми потребами, які проживають на території Красноільської ОТГ.

Практика 2

Як зазначено вище, рекомендовано створювати один ІРЦ у розрахунку на 7 000 дітей, які проживають на території громади. В багатьох об'єднаних громадах кількість дітей значно менша. Практики **Млинівської ОТГ** та **Гуляйпільської ОТГ** підтверджують, що найкращим рішенням у таких випадках є співпраця громад. Так, Млинівська громада є найбільшою серед громад Млинівського району. На її території проживають 47% дітей району віком від 2 до 18 років, що в абсолютному вираженні становить 6 984 дитини. Саме тому, а також з огляду на географічну доступність, Млинівський селищний голова ініціював створення ІРЦ на території Млинівської громади. Це дало змогу громадам досягти таких результатів:

- підписано угоду про співпрацю, що сприяє зміцненню та розвитку партнерських стосунків між громадами;
- створено ІРЦ. Забезпечено надання корекційно-розвиткових послуг на 100% від потреби;
- надано консультації та рекомендації батькам щодо навчання і розвитку дітей з особливими освітніми потребами;
- проводиться моніторинг динаміки розвитку дітей, які здобувають освіту за інклюзивною формою в закладах загальної середньої освіти.

Критерій 2.4. Доступність дошкільної освіти.

Показник досягнення:

Охоплено різними формами дошкільної освіти не менше ніж 80% дітей 3-5-річного віку.

Одним із основних принципів **Нової української школи** є безперервність освіти. Базовими етапами фізичного, психічного та соціального становлення особистості дитини є:

- вік немовляти (до року);
- ранній вік (1-3 роки);
- передшкільний вік (3-6/7 років).

Саме тому дошкільна освіта є обов'язковою первинною складовою системи безперервної освіти в Україні.

Згідно із Законом України «Про дошкільну освіту» (від 11.07.2001 №2628-III) громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, мають рівні права на здобуття доступної та безоплатної дошкільної освіти. Відповідальність за здобуття дітьми дошкільної освіти покладається на батьків, осіб, які їх замінюють, і на заклади освіти, де діти утримуються. Водночас діти можуть здобувати дошкільну освіту за бажанням батьків або осіб, які їх замінюють:

- у закладах дошкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів і форми власності;
- у структурних підрозділах юридичних осіб приватного та публічного права, включно із закладами освіти;
- у сім'ї – за сімейною (домашньою) формою здобуття дошкільної освіти;
- за допомогою фізичних осіб, які мають педагогічну освіту та/або професійну кваліфікацію педагогічного працівника, які провадять незалежну професійну діяльність, або за допомогою фізичних осіб-підприємців, основним видом діяльності яких є освітня діяльність.

Здобуття дошкільної освіти в закладах дошкільної освіти незалежно від підпорядкування, типів і форми власності має забезпечити виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти.

Згідно з підпунктом другим пункту а) частини 1 статті 32 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.1997 №280/97-ВР), до власних (самоврядних) повноважень виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належить сприяння діяльності дошкільних закладів.

Відповідно до частини 2 статті 19 Закону України «Про дошкільну освіту» повноваження органів місцевого самоврядування щодо забезпечення дошкільної освіти деталізовані та передбачають, що органи місцевого самоврядування в межах їх компетенції:

- забезпечують реалізацію державної політики у сфері дошкільної освіти на відповідній території, зокрема розвиток мережі закладів дошкільної освіти всіх форм власності відповідно до потреб населення, зважаючи на інтереси дітей з особливими освітніми потребами*, поліпшення матеріально-технічної бази та господарське обслуговування комунальних закладів дошкільної освіти;
- виконують функції засновника закладів дошкільної освіти на відповідній території;
- беруть участь у розробленні та реалізації змісту дошкільної освіти;
- створюють умови для здобуття дітьми, зокрема з особливими освітніми потребами, дошкільної освіти;
- організовують наукове, програмно-методичне, кадрове, матеріальне забезпечення діяльності педагогічних працівників у сфері дошкільної освіти, їх підготовку, перепідготовку, підвищення

кваліфікації й атестацію;

- здійснюють добір, призначення на посади та звільнення з посад керівних кадрів у комунальних закладах дошкільної освіти;
- створюють умови для розвитку закладів дошкільної освіти всіх форм власності;
- організовують підготовку, проведення експериментальної та інноваційної діяльності в закладах дошкільної освіти та контролюють перебіг їх здійснення;
- забезпечують організоване оздоровлення дітей дошкільного віку;
- забезпечують доступність будівель, споруд і приміщень закладів дошкільної освіти, згідно з державними будівельними нормами та стандартами;
- здійснюють контроль щодо проектування, будівництва та реконструкції будівель, споруд, приміщень закладів дошкільної освіти з урахуванням принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування;
- забезпечують соціальний захист, охорону життя, здоров'я та захист прав учасників освітнього процесу й обслуговуючого персоналу в закладі дошкільної освіти.

* Організаційні засади діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти незалежно від підпорядкування та форми власності, крім закладів дошкільної освіти компенсаційного типу, будинків дитини, закладів дошкільної освіти інтернатного типу, визначено Порядком організації діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України (від 10.04.2019 №530).

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Практика 1

Лихівська селищна об'єднана територіальна громада на Дніпропетровщині розробила Програму розвитку дошкільної освіти на 2017–2019 рр. Однак така програма передбачає виключно матеріально-технічне, фінансове та методичне забезпечення та не містить аналізу демографічної ситуації в селищі, перспективи відкриття/закриття груп, забезпечення різних форм надання послуг.

Практика 2

На Сумщині, на території Боромлянської сільської ради, насамперед було здійснено аналіз демографічної ситуації, а відтак продумано структуру надання освітніх послуг дошкільнятам. Так, станом на 1 січня 2018 року в громаді проживали 282 дитини, віком від 0 до 6 років. Різними формами дошкільної освіти охоплено 223 дитини. Таким чином, загальний показник охоплення дошкільнят освітою становив майже 80%. Зокрема, 143 дитини (51%, із них 76 хлопчиків і 67 дівчаток) відвідують заклади дошкільної освіти, 22 дітей (8%) охоплено соціально-педагогічним патронатом, 53 дитини (19%) відвідували консультативні пункти «Разом із мамою».

Діти шостого року життя дошкільною освітою охоплені на 100%.

У розрізі закладів – також застосовано різні підходи, залежно від потреб. Зокрема, в дошкільній установі «Пролісок» функціонує 1 група для дітей раннього віку (до 3-х років). На базі Новгородської філії створено дошкільну групу, яка розрахована на 10 місць. Спочатку це була група короткотривалого перебування, оскільки завершувались роботи з облаштування харчоблоку, та згодом дошкільна група почала працювати вже протягом повного робочого дня із 3-разовим харчуванням і денним сном.

Продумане і питання харчування в дошкільних освітніх закладах. З 1 січня 2018 року вартість

харчування дошкільника встановлено в межах 45 грн за умови співфінансування 40/60%. При цьому встановлено пільги на харчування в розмірі 100% дітям, батьки яких мають статус учасника АТО чи загинули під час війни на сході України, діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, діти з малозабезпечених сімей. Громада також відшкодовує 50% вартості харчування для дітей із багатодітних сімей.

Критерій 2.5. Доступність позашкільної освіти.

Показник досягнення:

Встановлено не менше десяти ставок керівників гуртків на 1 000 учнів.

Сьогодні 61,5% дітей в Україні, віком від 3 до 18 років, не охоплені позашкільною освітою. Спостерігається нерівномірність доступу до позашкільної освіти в місті та в сільській місцевості. Із загальної кількості дітей, які здобувають позашкільну освіту, 91% здобуває її в містах і лише 9% – у сільській місцевості, що становить 12% загальної кількості дітей, які там проживають⁴.

Відсутність на місцях бачення перспектив і можливостей її розвитку, вузьке сприйняття позашкільної освіти як способу проведення дозвілля, а не як потенціалу для розвитку особистості та набуття життєво важливих компетентностей, обумовлює неперіоритетність позашкільної освіти для органів місцевого самоврядування та змушує місцеву владу йти на непопулярні кроки з оптимізації мережі закладів шляхом їх ліквідації без забезпечення можливості альтернативних варіантів здобуття позашкільної освіти, особливо в малонаселених пунктах.

Водночас недостатнє залучення дітей до позашкільної освіти провокує соціальні ризики – поширення в дитячому середовищі, не залученому до змістовного дозвілля, антисоціальних і девіантних проявів (безпритульності, бездоглядності, злочинності, шкідливих звичок, кіберзалежності тощо), погіршення стану здоров'я.

У статті 14 Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII) визначено, що органи місцевого самоврядування створюють умови для доступності позашкільної освіти шляхом формування, утримання та розвитку мережі закладів позашкільної освіти, відповідно до освітніх, культурних, духовних потреб і запитів населення.

Здобуття позашкільної освіти забезпечується закладами позашкільної освіти різних типів, форм власності та підпорядкування, іншими закладами освіти, сім'єю, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами, організаціями та іншими юридичними і фізичними особами.

Фінансування позашкільної освіти здійснюється за кошти засновника, державного та/або місцевих бюджетів, батьків та з інших джерел, не заборонених законодавством.

Законом України «Про позашкільну освіту» (від 22.06.2000 №1841-III) в статті 22 визначається, що норма годин на одну тарифну ставку керівників гуртків, секцій, студій, клубів, творчих об'єднань закладу позашкільної освіти незалежно від підпорядкування, типу і форми власності, а також педагогічних працівників мистецьких шкіл становить 18 навчальних годин на тиждень.

Згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад» (від 6.05.2001 №433), середня наповнюваність гуртків, груп, секцій, відділень, відділів, студій та інших творчих об'єднань у позашкільному навчальному закладі становить здебільшого 10-15 вихованців, учнів і слухачів. За умови роботи одного гуртка в середньому 2-3 години на тиждень із кожною групою, наявність не менше ніж 10 ставок керівників гуртків на 1 000 учнів може бути достатньою для залучення до позашкільної освіти до 50% дітей віком від 5 до 18 років.

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Практика 1

У селі Шкарівка Білоцерківського району ще не створена ОТГ, але завдяки активній позиції директора місцевої школи, за підтримки голови сільради та відділу освіти, 260 дітей школи

⁴ Інформація надана Міністерством освіти і науки України.

відвідують після уроків 14 найрізноманітніших гуртків. Тут створено дві футбольні команди (хлопчача і дівчача), танцювальний колектив, вокально-інструментальний колектив, який грає на шумових інструментах, туристичний гурток, журналістський гурток і багато інших.

Філії музичної та спортивної шкіл, які працюють на базі школи, фінансує районний Будинок дитячої творчості, сільська рада платить заробітну плату керівникам інших гуртків. Також налагоджена робота двох рейсів автобусів: перший підвозить малечу, другий – учнів старших класів, що передбачає можливість участі школярів у гуртках.

Також у школі запроваджено рейтинги діяльності учнів. За участь у змаганнях, конкурсах чи успіхи в навчанні учні отримують бали. В кінці кожного семестру прилюдно оголошуються переможці з «золотої», «срібної» чи «бронзової» десятки. Батьки інших дітей (чи вони самі) можуть підійти до класного керівника та дізнатися, яке місце зайняв учень у загальному списку. За ініціативи сільського голови кращих школярів преміюють путівками до дитячих таборів.

Практика 2

У **Вербківській ОТГ** кількість дітей – 1 306, серед них школярів – 638. У селі Вербки працював районний центр позашкільної освіти (ЦПО). Після створення ОТГ районна рада прийняла рішення про перенесення районного ЦПО з села Вербки в місто. Як наслідок, відсутність позашкільля в громаді посилила перехід дітей до навчальних закладів міста та відтік професійних кадрів. Крім того, як зазначила начальниця відділу освіти громади, аналіз стану позашкільної освіти продемонстрував, що стара система надання позашкільних послуг уже неефективна. Вона не враховувала потреб учнів, а також не забезпечувала рівного доступу до позашкільної освіти всіх дітей, оскільки 45% дітей ОТГ не були охоплені позашкільлям. Усі ці чинники вплинули на ухвалення рішення про створення власного ЦПО. Вже досягнуто таких результатів:

- проведено анкетування мешканців громади для визначення напрямів роботи ЦПО;
- створено центр позашкільної освіти, що забезпечує доступ до позашкільля для всіх дітей громади;
- на 50% збільшилася кількість дітей, охоплених позашкільною освітою;
- проведено дошкільню підготовку 200 дітей на базі ЦПО;
- за період роботи центру підготовлено 30 переможців конкурсів як обласного, так і всеукраїнського значення;
- створено 13 робочих місць.

Як зазначає керівник ЦПО, сьогодні центр успішно розвивається, ознакою цього є зростання кількості гуртків. Громада зрозуміла, як важливо забезпечити відповідність напрямів роботи закладів позашкільної освіти запитам мешканців громади та доступність позашкільних послуг для всіх дітей.

Критерій 2.6. Підвезення учнів і вчителів.

Показник досягнення:

Забезпечено належне та безпечне підвезення всіх учнів і вчителів до закладів освіти та додому, згідно з потребами. 100% автомобільних доріг для підвезення учнів і вчителів мають тверде покриття та належний транспортно-експлуатаційний стан.

У рамках формування спроможної освітньої мережі та з метою забезпечення належних умов для отримання учнями доступної та якісної освіти на території об'єднаної територіальної громади, відповідно до Законів України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII), «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII), «Про дошкільну освіту» (від 11.07.2001 №2628-III), «Про місцеві державні адміністрації» (від 09.04.1999 №586-XIV), постанов Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про освітній округ та опорний заклад освіти» (від 19.07.2019 №532) та «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту» (від 18.02.1998 №176), органи місцевого самоврядування повинні забезпечувати пільговий проїзд учнів, вихованців, студентів та педагогічних працівників до місця навчання і додому у визначених ними порядку та розмірах, за рахунок видатків відповідних місцевих бюджетів. Перевезення здійснюються із забезпеченням доступності відповідного транспорту для осіб із порушенням зору, слуху, опорно-рухового апарату та інших маломобільних груп населення. Для організації безпечного підвезення учнів та педагогічних працівників відповідний орган місцевого самоврядування визначає спосіб, у який здійснюється підвезення, та забезпечує підвезення.

Відповідно до пункту 6 Положення про освітній округ та опорний заклад освіти, обов'язковим критерієм для визначення опорного закладу є наявність і зручність автомобільних доріг із твердим покриттям для забезпечення безпечного підвезення здобувачів освіти і педагогічних працівників до місця навчання, роботи та місця проживання.

Залежно від наявних інфраструктурних умов, матеріально-технічного забезпечення та фінансової спроможності для забезпечення підвезення учнів та педагогічних працівників можуть використовуватися:

- шкільні автобуси (власні або на умовах спонсорської допомоги);
- транспортні засоби, орендовані у суб'єктів підприємницької діяльності;
- транспортні засоби, орендовані у рад відповідних адміністративно-територіальних одиниць;
- перевезення учнів на громадському транспорті місцевого сполучення (що часто ускладнено за відсутності належних місцевих транспортних сполучень, доріг і відповідних маршрутів).

Незалежно від форми власності, автобуси для підвезення учнів і вчителів повинні відповідати вимогам Національного стандарту України (ДСТУ 7013:2009 «Автобуси спеціалізовані для перевезення школярів. Технічні вимоги»), зокрема й спеціальні шкільні автобуси для перевезення дітей з обмеженими фізичними можливостями, що пересуваються на кріслах колісних.

Одним із поширених варіантів підвезення учнів є шкільні автобуси, хоча здійснювати підвезення можна й іншими транспортними засобами. Вимоги, методичні рекомендації та порядок використання шкільних автобусів на державному рівні розробляли відповідно до Державної цільової соціальної програми «Шкільний автобус», реалізація якої завершилася у 2015 році.

Розберемо докладніше **найпоширеніші варіанти перевезень учнів та педагогічних працівників:**

а) Використання власного автобуса, який перебуває на балансі освітнього закладу або засновника закладу освіти.

Переваги власного автобуса:

- шкільний автобус спеціально обладнаний для учнів;

- постійно їздить за встановленим маршрутом саме для потреб підвезення дітей та педагогічних працівників;
- завжди доступний, також може використовуватися і для підвезення дітей для участі в позашкільних заходах, урочистих подіях, спортивних змаганнях, в учнівських олімпіадах, складанні ЗНО тощо.

Однак варто зазначити, що утримання шкільного автобуса передбачає цілу низку витрат і зобов'язань, які має взяти на себе балансоутримувач автобуса:

- планові витрати: поточні та періодичні витрати на обслуговування, страхові внески (за транспортний засіб, за водія), витрати на пальне та мастильні матеріали (вартість може змінюватися протягом року), плановий технічний огляд, заробітна плата водія (зокрема і в канікулярний період чи у дні, коли рейсів здійснюється менше);
- позапланові витрати: ремонт транспортного засобу (в разі несправності автобуса чи ДТП), підміна водія в разі його хвороби тощо;
- утримання належного місця стоянки автобуса;
- забезпечення його технічного обслуговування та необхідних умов для підготовки до рейсів транспортного засобу та щоденного медичного огляду водія тощо;
- наявність зручного розташування АЗС та станції технічного обслуговування;
- наявність у штаті водія (водіїв) та оплата праці, включно з періодом канікул.

Обмежений термін використання транспортних засобів зумовлює необхідність їх періодичної заміни, і часто учні змушені їздити на технічно та морально застарілих автобусах 14-15-річної давнини, що інколи небезпечно. Плануючи закупівлю автобусів, під час проведення конкурсних торгів необхідно надавати перевагу вітчизняним виробникам – з новими, технічно справними автобусам, які відповідають екологічним нормам не нижче рівня Євро-5.

Контроль за цільовим використанням шкільних автобусів, за дотриманням законодавства щодо організації перевезень дітей і педагогів шкільними автобусами здійснює начальник органу управління освіти та керівник загальноосвітнього навчального закладу.

б) Орендований транспорт

Альтернативою шкільним автобусам для підвезення учнів і вчителів до школи та назад додому є оренда автобусів. Для використання орендованого транспорту замовник транспортних послуг (керівник навчального закладу, засновник) і перевізник (власник транспортного засобу) визначають маршрути перевезення, складають схеми маршрутів та розклад руху, укладають письмовий договір про перевезення.

Для забезпечення безпечного підвезення замовнику необхідно пересвідчитися в тому, що перевізник:

- має ліцензію на здійснення господарської діяльності з надання послуг із перевезення пасажирів і вантажів, відповідно до видів робіт, визначених Законом України «Про автомобільний транспорт»;
- має ліцензійні картки на кожен автобус, інші документи, передбачені законодавством України;
- залучає для шкільних перевезень водіїв транспортних засобів, які мають стаж керування автобусом не менше ніж п'ять років.

Також необхідно пересвідчитися, що перевізник (власник транспортного засобу) дотримується вимог:

- проводити комісійне обстеження стану автомобільних доріг, пунктів посадки та висадки

дітей із залученням органів Державної автомобільної інспекції та дорожніх організацій;

- встановлювати на маршрутах спеціальні знаки зупинки із зазначенням часу проходження автобусів, які здійснюють перевезення дітей;
- проводити плановий технічний огляд і ремонт автобуса;
- забезпечувати страхування транспорту та водія;
- забезпечувати проведення медичних оглядів водіїв, які здійснюють перевезення дітей, перед виїздом на рейс;
- проводити передрейсовий контроль технічного та санітарного стану автобуса безпосередньо перед виїздом;
- проводити інструктаж водія з безпеки дорожнього руху;
- забезпечити водія необхідними документами та ін.

Вартість послуг для орендованого транспорту залежить від кількості місць у транспорті, що надається, та відстані за маршрутом, а також і від відстані, пройденій від місця постійної дислокації транспортного засобу (автобази) до початку робочого маршруту. Зазвичай вартість розраховується поденно. Договір укладається на пів року або на календарний рік. Залежно від цих умов, вартість використання орендованих автобусів може бути зіставною із утриманням власних шкільних автобусів. Але частіше вона є суттєво меншою, особливо якщо транспорт знаходиться неподалік початку маршруту до школи. Вартість може бути й вища, якщо транспорт перебуває далеко від школи, яка його наймає. Але якщо врахувати вартість купівлі нового автобуса, подальшу його експлуатацію, вартість послуг для орендованого транспорту очевидно менша.

На практиці використання орендованого транспорту може бути суттєво економнішим як у загальних, так і в поточних витратах, адже в разі орендованого транспорту ціна зазвичай фіксується на тривалий період часу, вся відповідальність за наявність чи термінову заміну автобуса, водія, технічний стан, огляд, обслуговування, страхування, ведення документації тощо покладаються на перевізника, тоді як громада/школа лише користуються необхідними послугами.

Новоствореним об'єднаним громадам, перед якими стоїть питання вирішення підвезення учнів і педагогічних працівників, особливо під час формування шкільної мережі та створення опорних шкіл і філій, варто розглядати варіант оренди транспорту для послуг підвезення, якщо для цього є відповідні умови.

Наступна важлива умова безпечного підвезення учнів і педагогічних працівників – 100% автомобільних доріг повинні мати тверде покриття та належний транспортно-експлуатаційний стан. Треба зазначити, що виконання цих вимог значно сприятиме розвитку загальної дорожньої інфраструктури громади.

Для цього органами місцевого самоврядування може бути розроблена **Програма створення безпечної мережі маршрутів підвезення учнів і вчителів, планування будівництва та відновлення дорожньої мережі з урахуванням оптимальної маршрутизації перевезення**, що реалізовується, зокрема, і в рамках формування спроможної мережі закладів освіти.

Основними завданнями такої Програми є:

- забезпечення транспортними засобами (придбання або орендування автобусів для забезпечення в сільській місцевості регулярного та безоплатного перевезення учнів, дітей і педагогічних працівників);
- закріплення автобусів за навчальними закладами, насамперед опорними школами;
- розроблення маршрутів підвезення (наявних і перспективних);

– планування будівництва та відновлення дорожньої мережі з урахуванням маршрутизації перевезення учнів.

Для забезпечення підвезення учнів і педагогічних працівників до місць навчання, роботи та в зворотному напрямку, розробляється та затверджується **транспортний маршрут** або маршрути, які можуть змінюватися у зв'язку з оптимізацією мережі загальноосвітніх навчальних закладів. Розробляючи кожен окремий маршрут, важливо брати до уваги:

- дорожні умови (транспортно-експлуатаційний стан покриття дорожньої мережі);
- наявність кваліфікованих водіїв;
- регулярні витрати на підтримку роботи системи шкільних автобусів (страхування, вартість пального, утримання транспортних засобів).

Реалізація Програми має передбачати співпрацю органів місцевого самоврядування з органами виконавчої влади, територіальними підрозділами центральних органів виконавчої влади, суб'єктами господарської та підприємницької діяльності, згідно з чинним законодавством і державними соціальними стандартами.

Більше інформації та практичних порад щодо організації підвезення учнів подано в **«Огляді законодавства та особливостей організації підвезення школярів для органів місцевого самоврядування»**, підготовленому Південно-Східним регіональним офісом відділу секторальних реформ програми «U-LEAD з Європою».

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Практика

Широківська ОТГ, Запорізька область

	1 ШКОЛА (СВІЙ АВТОБУС)	5 ШКІЛ (ОРЕНДУЮТЬ)
Перевозить дітей	125	101 (+ 5 учителів)
101 (+ 5 учителів)	25	18
Здійснює рейсів до школи та назад за день	5	5
Дистанція маршруту до школи та назад, км	26	32 (середнє)
Відстань за день, км	130*	312**
Витрати на пальне, грн	18 000 (щомісяця) = 818 (на день, планово)	0
Обслуговування та Водій, грн	873 (на день, планово)	0
Вартість послуг на день, грн	1 792 грн (факт)	3 028 грн (605 грн на 1 школу)**
Відносна ціна за кілометр, грн	13*	9,9**

ПРОДОВЖЕННЯ ТАБЛИЦІ

	1 ШКОЛА (СВІЙ АВТОБУС)	5 ШКІЛ (ОРЕНДУЮТЬ)
Відносна вартість перевезення за особу (місце), грн	13,52*	22,6**/2,4=9,4 грн, що на 40% нижче (якщо порівнювати однакову відстань)
Вартість нового шкільного автобуса на 25 місць	приблизно 1 700 000 грн	0

* Для **Школи 1**, яка використовує свій автобус, вказана приблизна вартість на день, розрахована із запланованого бюджету на 2017/2018 навчальний рік. Але до планових річних витрат не було внесено позаплановий ремонт автобуса на суму 20 000 грн, який було проведено у 2018 році.

Тож, якщо додати вартість цього ремонту до загальних витрат на утримання автобуса, середня вартість на день становить 1 792 грн., а не планова 1 691 грн.

Вартість нового шкільного автобуса на 25 місць становить приблизно 1 700 000 грн.

Вартість проїзду в орендованих автобусах розраховується таким чином:

** **Школа 2** орендує автобус, який базується в цьому ж населеному пункті;

*** **Школа 3** орендує автобус, який базується в сусідньому населеному пункті (долає 7+7 км до початку робочого маршруту та назад);

Школа 4 орендує автобус, який базується в м.Запоріжжя (долає 10+10 км до початку робочого маршруту та назад);

Школа 5 орендує автобус, який базується в м.Запоріжжя (19+19 км до початку маршруту та назад), при цьому автобус здійснює всього один рейс за маршрутом до школи та назад;

Школа 6 орендує автобус, який базується в м.Запоріжжя (20+20 км до початку маршруту та назад).

Таким чином автобуси, що приїжджають із м.Запоріжжя, долають значну відстань ще до початку робочого маршруту і, відповідно, витрати на подолання цієї відстані входять у ціну. Відповідно, вартість вища.

Тож, перш ніж ухвалювати рішення про спосіб організації підвезення учнів, варто провести детальні прорахунки та консультації з громадськістю.

Критерій 3.2. Супровід освітнього процесу.

Показник досягнення:

- 3.2.1. Здійснюється соціально-психологічний супровід.
- 3.2.2. Здійснюється медичне забезпечення мережі закладів освіти.
- 3.2.3. Здійснюється логопедичне забезпечення мережі закладів освіти.
- 3.2.4. Функціонують групи подовженого дня.
- 3.2.5. Здійснюється методичне забезпечення освітнього процесу.

Основною метою забезпечення супроводу освітнього процесу (соціально-психологічний, медичний, логопедичний, методичний, група подовженого дня) є **підтримка якісного, комфортного та безпечного освітнього середовища**, що сприяє найбільш повному розвитку інтелектуального, особистісного та творчого потенціалу учнів та учениць.

3.2.1. Соціально-психологічний супровід.

Психологічна служба є структурним компонентом системи освіти України. У своїй діяльності психологічна служба керується Законами України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII), «Про дошкільну освіту» (від 11.07.2001 №2628-III), «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII), «Про позашкільну освіту» (від 22.06.2000 №1841-III), Положенням про психологічну службу у системі освіти України, затвердженим наказом Міністерства науки та освіти України (від 22.05.2018 №509).

Згідно зі статтею 76 Закону «Про освіту», соціально-педагогічний патронаж у системі освіти сприяє взаємодії закладів освіти, сім'ї та суспільства у вихованні здобувачів освіти, їхній адаптації до умов соціального середовища, забезпечує консультативну допомогу батькам. Соціально-педагогічний патронаж здійснюється соціальними педагогами.

У системі освіти діє психологічна служба, положення про яку затверджує центральний орган виконавчої влади у сфері освіти та науки. Психологічне забезпечення освітнього процесу в закладах освіти здійснюють практичні психологи.

За своїм статусом **практичні психологи та соціальні педагоги закладів освіти належать до педагогічних працівників**.

Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України», який є правовою та організаційно-методичною основою роботи служби, визначено мету, структуру психологічної служби, організацію управління нею, основні завдання, принципи, функції, зміст і порядок діяльності працівників психологічної служби установ освіти, закладів дошкільної освіти, загальної середньої освіти, позашкільної освіти, спеціалізованої освіти.

Органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування створюються районні (міські) навчально-методичні **центри/кабінети/лабораторії психологічної служби**, які можуть функціонувати як структурні підрозділи органів управління освітою або як юридичні особи та підпорядковуватися засновнику з усіх питань діяльності.

Працівники психологічної служби закладів освіти і установ в об'єднаній територіальній громаді **підпорядковуються засновнику** (директору закладу освіти і установи) з усіх питань діяльності, а в частині науково-методичного забезпечення діяльності психологічної служби – районному (міському) науково-методичному центру психологічної служби, **методисту з психологічної служби** районного (міського) методичного кабінету відповідного органу управління освітою.

Працівники психологічної служби закладів освіти і установ в об'єднаній територіальній громаді призначаються на посаду та звільняються з посади засновником (директором закладу освіти

і установи) за погодженням районного (міського) науково-методичного центру психологічної служби, методиста психологічної служби районного (міського) методичного кабінету відповідного органу управління освітою.

Як показує практика, громади по-різному підходять до організації соціально-психологічного супроводу⁵. На сьогодні склалося **кілька моделей організаційно-методичного супроводу діяльності фахівців служби:**

1. Покладання обов'язків відповідального за діяльність психологічної служби на спеціаліста/методиста органу управління освітою (Наприклад, Березівська сільська рада Тернопільської області).
2. Введення посади методиста, відповідального за діяльність психологічної служби, до штату методичного кабінету органу управління освітою (Тростянецька ОТГ Сумської області).
3. Обслуговування одним методистом кількох громад на умовах співфінансування (Комишанська, Чернечинська сільські ради Охтирського району).
4. Співпраця з відділом освіти районної державної адміністрації на умовах співфінансування (Миропільська сільська рада Краснопільського району).
5. Покладання на практичного психолога закладу освіти повноважень для співпраці з навчально-методичним центром психологічної служби Комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (Боромлянська сільська рада Тростянецького району).

Аналіз наявних моделей означає, що **найбільш ефективною серед них є введення посади спеціаліста/методиста з фаховою освітою в штат відділу освіти чи методичного кабінету**. Так, станом на 07 серпня 2018 року із загальної кількості спеціалістів, методистів органів управління освітою в Сумській області лише 15 осіб мають фахову освіту практичного психолога, 1 – соціального педагога. Відсутність фахової освіти знижує ефективність методичного супроводу практичних психологів, соціальних педагогів закладів освіти, впливає на вирішення питань, пов'язаних із підвищенням кваліфікації, атестації, виконання посадових обов'язків.

На якість соціально-психологічного супроводу впливає і той факт, що часто спеціалісти виконують ще й низку інших функцій. За інформацією органів управління освітою, серед відповідальних за діяльність психологічної служби – керівники органів управління освітою; головні спеціалісти; завідувачі методичних кабінетів; методисти. Поеднання кількох напрямків роботи в низці випадків призводить до послаблення організаційного та науково-методичного компоненту.

Ефективною є також модель обслуговування одним методистом (із фаховою освітою) кількох громад на умовах співфінансування (Комишанська сільська рада Охтирського району).

За умови вибору моделі, що передбачає співпрацю з відділом освіти районної державної адміністрації, важливо, щоб ці відносини були врегульовані відповідними документами і щоб питання щодо планування та організації роботи спеціалістів не залишалися відкритими.

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Практика

У зв'язку з цим заслуговує на увагу досвід Миропільської сільської ради Краснопільського району, Бочечківської сільської ради, Дубов'язівської селищної ради Конотопського району. Так, сесією Конотопської районної ради, згідно з положеннями статті 101 Бюджетного кодексу

⁵ Роз'яснення щодо організації та управління психологічною службою в нових умовах надано Департаментом освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації.

України, статті 43 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.1997 №280/97-ВР), ухвалено рішення про прийняття міжбюджетного трансферу у вигляді іншої субвенції з бюджетів об'єднаних територіальних громад району, що дало змогу врегулювати відносини в правовому полі та зберегти наявну чітку систему комунікацій і методичного супроводу.

3.2.2. Медичне забезпечення мережі закладів освіти.

Медичний супровід функціонування мережі закладів освіти відіграє важливу роль у забезпеченні якісного та постійного контролю за станом здоров'я, нервово-психічним і фізичним розвитком дітей, дотримання санітарно-гігієнічних умов навчально-виховного процесу, проведення в навчальних закладах роботи з профілактики різних захворювань та виховання медичної культури школярів.

Забезпечення закладів дошкільної та загальної середньої освіти медичним обслуговуванням регламентується Державними санітарними правилами і нормами для загальноосвітніх навчальних закладів, які підготовлені відповідно до Законів України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (від 24.02.1994 № 4004-XII), «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII), з врахуванням сучасних наукових розробок і досліджень із регламентації гігієнічних умов і режимів навчання для чинних форм організації навчально-виховного процесу.

Ці санітарні правила і норми призначені для керівників, учителів, вихователів і медичного персоналу закладів освіти, працівників органів управління освітою та санітарно-епідеміологічної служби. Важливо зазначити, що посадові особи і громадяни України, які допустили порушення Державних санітарних правил та норм, можуть бути притягнені до дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності, згідно з чинним законодавством.

Для дошкільних закладів освіти санітарно-гігієнічні вимоги до облаштування території, гігієнічні вимоги до будівель та приміщень дошкільних навчальних закладів, санітарно-гігієнічні вимоги до освітлення, вимоги щодо водопостачання, водовідведення та опалення, повітряно-теплого режиму, до утримання приміщень та обладнання, до організації харчування, вимоги до особистої гігієни персоналу, до медичного обслуговування, оцінки стану здоров'я дітей, до розпорядку дня та навчання, організації життєдіяльності, рухової активності дітей та інші вимоги визначено Санітарним регламентом для дошкільних навчальних закладів.

Механізм здійснення медичного обслуговування учнів закладів освіти всіх типів і форм власності регламентується постановою Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів» (від 08.12.2009 №1318).

Профілактичні огляди перед вступом дитини до школи врегульовані наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про удосконалення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів» (від 16.08.2010 №682). Цим наказом також затверджено «Схему періодичності обов'язкових медичних профілактичних оглядів учнів загальноосвітніх навчальних закладів» і форми довідок, які необхідно надавати в заклади освіти, зокрема Форма №0086-1/о «Довідка учня загальноосвітнього навчального закладу про результати обов'язкового медичного профілактичного огляду». У разі, якщо дитина має певне захворювання, то, за рішенням одного з батьків або іншого законного представника дитини, в цій довідці може бути зроблено відповідний запис. Відповідно, медичні працівники шкільних навчальних закладів володітимуть необхідною інформацією про стан здоров'я дитини.

Важливою новою функцією медичного та соціально-психологічного супроводу є організація

інклюзивного навчання. Більше про організацію інклюзивної освіти див. критерій 2.3. «Рівний доступ до якісної шкільної освіти».

3.2.3. Логопедичне забезпечення закладів освіти.

Основною метою логопедичної допомоги в дошкільних і шкільних закладах є забезпечення ефективності навчально-виховного процесу та розвитку осіб із порушеннями мовлення, а також запобігання мовленнєвим порушенням і шкільній неуспішності.

Відповідно до Положення про логопедичні пункти системи освіти, затвердженого наказом Міністерства освіти України (від 13.05.1993 №135), логопедичні пункти відкриваються районними, міськими органами управління освітою в межах асигнувань, передбачених у бюджеті для цієї мети. Логопедичні пункти організовуються при загальноосвітніх школах, дошкільних закладах. За логопедичним пунктом закріплено шкільний заклад, початкових класів у якому має бути не менше ніж 20, у сільській місцевості не менше ніж 4 школи і дошкільні заклади незалежно від кількості дітей. Безпосереднє керівництво та контроль за діяльністю логопедичних пунктів, їх фінансування здійснюють органи управління освітою, у веденні яких вони перебувають.

Вчителі-логопеди та, за наявності посади, завідувач логопедичного пункту мають бути у штаті логопедичного пункту. Педагогічне навантаження вчителя-логопеда, введеного до штатного розпису навчального закладу, не може передбачати роботу з учнями інших шкіл, якщо назначений педагогічний працівник не є сумісником. Норма закріплення за вчителем-логопедом не менше ніж 20 початкових класів загальноосвітніх шкіл поширюється лише на вчителів-логопедів логопедичних пунктів.

У разі потреби місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування можуть ухвалити рішення про введення до штатного розпису загальноосвітніх шкіл додаткової посади вчителя-логопеда. Це передбачено відповідно до частини 1 статті 14 Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII), де йдеться про повноваження органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, серед яких встановлення не нижче ніж мінімальних нормативів, визначених центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти, обсягів бюджетного фінансування навчальних закладів системи освіти, які є комунальною власністю, та забезпечення фінансування витрат на їхнє утримання.

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Приклад

Положення про логопедичний пункт в ОТГ.

3.2.4. Функціонування груп подовженого дня.

Функціонування груп подовженого дня (далі – ГПД) позитивно впливає на стан соціальної захищеності населення, запобігає неконтрольованому перебуванню дітей шкільного віку в позаурочний час і сприяє ефективній організації навчальної, виховної та пізнавальної діяльності учнів.

Наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти» (від 25.06.2018 №677) визначено механізми утворення груп подовженого дня та основні засади їх функціонування. Вперше надано можливість відкривати інклюзивні групи подовженого дня, визначено особливості процедури їх відкриття, наповнюваності й організації освітнього процесу

для дітей з особливими освітніми потребами.

Рішення про створення та роботу груп подовженого дня ухвалюють засновники шкіл за письмовими зверненнями батьків чи інших законних представників учнів. Для цього в школі також має бути відповідна матеріально-технічна база й умови для харчування. Для першокласників можуть створювати умови для сну.

Режим роботи групи подовженого дня та організації освітнього процесу схвалюється педагогічною радою і затверджується керівником закладу загальної середньої освіти. Режим роботи групи подовженого дня має передбачати:

- організацію прогулянки (прогулянок) на відкритому повітрі;
- організацію харчування учнів;
- допомогу з виконанням домашніх завдань (за наявності);
- проведення спортивно-оздоровчих занять для учнів.

Фінансування груп подовженого дня здійснюється за кошти засновника та за інші кошти, не заборонені законодавством.

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Практика

Іларіонівська селищна рада Синельниківського району Дніпропетровської області проаналізувала потребу в послугах ГПД і провела зустрічі з батьками. За результатами цієї роботи селищна рада ухвалила **рішення про створення груп подовженого дня в освітніх закладах Іларіонівської ОТГ**, яким передбачено, в яких саме закладах будуть відкриті ГПД (в одному опорному закладі та двох філіях), визначено вартість одноразового харчування однієї дитини в групі подовженого дня, встановлено розмір батьківської плати (для учнів 1-4 класів, які не належать до пільгових категорій, – 40% від вартості харчування, для учнів 5-11 класів – 100% вартості харчування та забезпечення безкоштовним харчуванням за рахунок бюджетних видатків учнів, які належать до пільгових категорій).

3.2.5. Методичне забезпечення освітнього процесу.

Зміна повноважень в управлінні освітою, передача їх на рівень ОТГ викликає багато запитань щодо організації методичної служби для забезпечення якісного освітнього процесу.

Згідно з пунктом 3 статті 37 Закону України «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII), Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування в галузі загальної середньої освіти, в межах їхніх компетенцій, «організують нормативне, програмне, матеріальне, науково-методичне забезпечення, перепідготовку, підвищення кваліфікації, атестацію педагогічних працівників».

Наказом Міністерства освіти України «Про затвердження Положення про районний (міський) методичний кабінет (центр)» (від 08.12.2008 №1119) визначено, що методичний кабінет є юридичною особою, здійснює науково-методичне забезпечення системи загальної середньої та дошкільної освіти, організовує науково-методичну роботу, відповідає за підвищення кваліфікації, професійного рівня педагогічних працівників загальноосвітніх, дошкільних і позашкільних навчальних закладів. Засновником методичного кабінету (центру) є місцеві органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування. Цим наказом також визначені функції, основні напрями та завдання методичного кабінету, а також структура та кадрове забезпечення.

Є різні можливі **моделі організації методичної служби**:

1. Повноцінний методичний кабінет. Його створюють у великій ОТГ, що здатна утримувати його та має реальну потребу у відповідній кількості фахівців.
2. Один методичний кабінет на кілька громад (чи громад і районів, частин районів). Кожен із учасників такого об'єднання виділяє пропорційно до кількості учнів і вчителів свою «квоту» ставок для створення повноцінного методичного кабінету. Оскільки методичний кабінет має відходити від невластивих йому управлінсько-інспекційних функцій та переходити до освітнього сервісу, така модель має якнайкраще сприяти цьому процесові.
3. Методичний кабінет, що складається з керівника, а інші 3-4 ставки дрібняться по 0,2 чи 0,25 та розподіляються поміж керівниками предметних методичних об'єднань, які стають методистами на частину ставки.
4. Аналогічна організація методкабінету, що складається з керівника методкабінету та керівників предметних методичних об'єднань. Але керівники методичних об'єднань виконують функції методистів на громадських засадах. За це їм можуть встановлювати надбавки чи премії. Така форма найпоширеніша в малих і середніх за розмірами громадах.
5. Послуги методичної служби замовляють за межами громади (методичний кабінет району чи іншої громади, міста, обласний інститут післядипломної педагогічної освіти).

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Практика 1

Дунаєвецька міська ОТГ об'єднала 51 населений пункт. Сьогодні вона налічує 24 школи, 25 дошкільних і 4 позашкільні заклади освіти. В школах громади навчаються 3 645 учнів, їх навчають 564 педагоги. Як зазначив начальник управління освіти, молоді та спорту, рівень відповідності річного оцінювання в школі та результатів ЗНО в Дунаєвецькій міській ОТГ становив лише 29,3%. У 2016 році найбільший відсоток учасників, які не подолали поріг ЗНО (37,5%), був із хімії. Такі результати свідчили про необхідність впровадження дієвих механізмів підвищення якості освіти. А для цього попередньо треба було підвищити якість методичної допомоги вчителям. З огляду на кадровий потенціал громади, недоліки співпраці з районним методичним кабінетом, було прийнято рішення про створення власного методичного кабінету, який надаватиме послуги як для вчителів Дунаєвецької міської громади, так і для вчителів сусідніх сільських громад. Це дало змогу досягти таких результатів:

- створено методичний кабінет (10 методистів);
- укладено угоди про надання методичних послуг між відділом освіти Дунаєвецької селищної ОТГ і районним відділом освіти;
- отримано додаткове фінансування 2 ставок методистів, що у 2017 році становило 87 800 грн;
- забезпечено економію коштів на утримання працівників методичного кабінету для Дунаєвецької селищної ОТГ у розмірі 368 520 грн;
- проведено 25 заходів із курсової перепідготовки педагогів у 2017 році;
- проведено 12 заходів із методичного супроводу проведення атестації педпрацівників ЗНЗ Дунаєвецької міської ради.

Практика 2

Пирятинська ОТГ створена в 2015 році. На момент створення громади до її складу ввійшли 4 школи I-III ст., 2 школи I-II ст. та 1 школа I ст. Загальна кількість педагогічних працівників

становила 239 осіб. Загальна кількість учнів у громаді – 2012. Як зазначала заступниця голови ОТГ, «продовжувати співпрацю з районним методичним кабінетом було недоцільно, оскільки їм бракувало кадрів і їхня робота здебільшого зводилася до реалізації функції контролю. Як наслідок, серед педагогів сформувалося стійке сприйняття ролі методиста як контролера».

Після аналізу різних підходів до надання методичних послуг, вибір зупинили на співпраці з ІППО. Отримано такі результати:

- розроблено план надання методичної допомоги ІППО, укладено угоду про співпрацю;
- забезпечено постійний супровід учителів громади фаховими кураторами з інституту;
- проведено семінар «Психологічний супровід навчального процесу», участь у якому взяли 25 педагогів;
- розпочався відкритий діалог між ОМС, адміністрацією шкіл, педагогами, учнями, батьками;
- інститутом сформоване краще розуміння потенціалу педагогів, що створило передумови для їхньої участі в більшій кількості заходів, організованих інститутом;
- проведено літню школу, в якій взяли участь 40 освітян громади (в перспективі участь у такому заході візьмуть усі 100% педагогів).

Практика 3

Баранівська ОТГ створена в 2016 році. Громада отримала в управління 20 закладів середньої освіти, 19 дошкільних закладів освіти та 1 позашкільний. До комунальної власності громади фактично перейшли 90% шкіл і понад 70% дошкільних закладів освіти району. З огляду на кількість закладів освіти, було прийнято рішення про створення власного методичного кабінету, що надає послуги на території власної громади.

Серед головних результатів:

- розроблено програму сталого розвитку освіти 2018–2022 рр.;
- розроблено Положення про проведення методичної роботи;
- впроваджено тренінговий формат проведення методичних заходів;
- забезпечено надання методичної допомоги за запитом вчителів (відповідно до результатів опитування та звернень педагогів і директорів шкіл).

Критерій 3.3. Новий освітній простір (НОП).

Показник досягнення:

Забезпечується формування Нового освітнього простору в закладах освіти, що характеризується наявністю:

- енергоефективності;
- сучасного обладнання;
- мотиваційного простору;
- безбар'єрного доступу та умов для інклюзивного навчання.

Формування Нового освітнього простору зумовлене необхідністю модернізації шкільної інфраструктури та створення умов для успішного реформування освіти. Переважну більшість будівель закладів освіти вводили в експлуатацію за нормативними показниками, розробленими ще у 60-90-х роках минулого століття. Значна частина будівель закладів освіти перебуває в незадовільному технічному стані, має низьку естетичну привабливість, невиразний інтер'єр і належить до категорії будівель із підвищеним фізичним і моральним зношенням.

Застарілість архітектурно-планувальних рішень, стану приміщень, матеріально-технічного оснащення закладів освіти не відповідає сучасним принципам і Концепції Нової української школи, унеможлиблює організацію освітнього процесу, що відповідає вимогам Закону України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII) та Державних стандартів освіти щодо забезпечення обов'язкових результатів навчання, компетентностей здобувача загальної середньої освіти відповідного рівня. В таких закладах освіти неможливо урізноманітнити варіанти організації навчального простору в класі, немає умов для застосування нових інформаційних технологій і мультимедійних засобів навчання, відсутні можливості для забезпечення різних форм навчання, умови для інклюзивного навчання та безбар'єрного доступу до закладів освіти для маломобільних груп населення тощо.

Положенням про освітній округ і опорний заклад освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про освітній округ та опорний заклад освіти» (від 19.07.2019 №532), **Новий освітній простір** визначено як сукупність умов, засобів і технологій, що утворюють безпечне та доступне освітнє середовище із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних засобів та технологій у процесі здобуття освіти, зокрема новітніх технологій енергоефективності й енергозбереження, новітніх технологій дизайну, архітектури будівель, споруд і територій закладів освіти.

Формування Нового освітнього простору в закладах освіти, що входять до спроможної освітньої мережі, насамперед в опорних закладах та їхніх філіях, реалізується з метою створення умов для належної організації та високої якості навчально-виховного процесу, забезпечення рівного доступу до якісних освітніх послуг, зокрема й для осіб з особливими освітніми потребами. Засновник має забезпечити утримання будівель і споруд закладів освіти та розвиток матеріально-технічної бази, відповідно до вимог і стандартів, встановлених чинними нормативно-правовими актами.

Новий освітній простір має реалізовуватися за чотирима складовими:

1) Створення мотиваційного простору, застосування новітніх технологій архітектури, дизайну та просторово-предметного оточення закладів освіти, зокрема оновлення фасадів будівель закладів, озеленення та ландшафтний дизайн прилеглої території, організація руху, паркування, зон очікування біля закладів освіти, сучасний внутрішній дизайн та багатофункціональне планування приміщень закладів освіти, функціональних зон, зокрема, облаштовані відпочинкові, ігрові зони та зони для спілкування тощо.

Створення цієї складової регулюється нормативно-правовими та нормативними актами: ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки та споруди. Заклади освіти»; ДБН Б.2.2-5:2011 «Благоустрій територій»; ДБН Б.2.2-12:2018 «Планування і забудова територій»; ДСанПіН 5.5.2.008-01 «Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів»; наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження методичних рекомендацій організації освітнього простору Нової української школи» (від 23.03.2018 №283)

2) Сучасне обладнання та ІКТ – здійснюється модернізація матеріально-технічної бази закладів освіти, зокрема оновлення меблів, засобів навчання, ІКТ-обладнання (комп'ютери, планшети/нетбуки, мультимедійні проектори, програмне забезпечення, швидкісний інтернет, багатофункціональні пристрої) тощо.

Створення цієї складової регулюється наказами Міністерства освіти і науки України: «Про затвердження примірного переліку обладнання навчального і загального призначення для навчальних кабінетів початкової школи» (від 13.02.2018 №137), «Про затвердження типового переліку комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, середньої та професійної освіти» (від 2.11.2017 №1440), «Про затвердження типового переліку засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для кабінетів природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів» (від 22.06.2016 №704); «Про затвердження Змін до Типового переліку засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для кабінетів природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів» (від 14.11.2017 №1036), «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти на науки України від 18 квітня 2018 року №391 щодо обладнання для інноваційних навчально-тренінгових класів» (від 20.06.2018 №664).

3) Забезпечення безперешкодного доступу до закладів освіти для маломобільних груп населення (МГН) та забезпечення умов для інклюзивного навчання, зокрема облаштування будівель, приміщень, прилеглої території, створення ресурсних кімнат, інклюзивно-ресурсних центрів, умов для занять фізкультурою та спортом для учнів та учениць з особливими потребами.

Створення цієї складової регулюється нормативно-правовими та нормативними актами: ДБН В.2.2-40-2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення»; ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки та споруди. Заклади освіти»; ДБН В.2.2-4:2018 «Будинки і споруди. Заклади дошкільної освіти»; ДСТУ Б ISO 21542:2013 «Будинки і споруди. Доступність і зручність використання побудованого життєвого середовища» (ISO 21542:2011, IDT).

4) Створення енергетичної ефективності будівель закладів освіти шляхом забезпечення оптимального рівня енерговитрат під час будівництва й експлуатації, але не нижче, ніж клас «С», енергоефективності будівель і систем їх інженерного обладнання, зокрема утеплення будівель (огороджувальні конструкції, вікна, двері, тощо), модернізація систем тепло- та водопостачання, вентиляції, освітлення, облік та регулювання споживання енергоресурсів і води тощо.

Створення цієї складової регулюється нормативно-правовими та нормативними актами: Законом України Закон України «Про енергетичну ефективність будівель» (від 22.06.2017 № 2118-VIII), ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки та споруди. Заклади освіти», ДБН В.1.2-11-2008 «Основні вимоги до будівель і споруд. Економія енергії».

Інші нормативно-правові, нормативні акти та практичні **рекомендації щодо створення Нового освітнього простору в закладах освіти розміщено у відповідних інформаційних посібниках «Новий освітній простір»** які було розроблено Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України за сприяння Програми «U-LEAD з Європою». Ці посібники також містять рекомендації щодо організації, планування, функціонування

та обладнання функціональних зон і приміщень закладів середньої освіти, які мають відповідати сучасним вимогам, зазначеним у ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки та споруди. Заклади освіти» та в інших законодавчих вимогах.

Фінансування проєктів Нового освітнього простору

У статті 1 Закону України «Про засади державної регіональної політики» (від 5.02.2015 №156-VIII) регіональний розвиток визначено як процес соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах, а проєкт регіонального розвитку – як комплекс взаємопов'язаних заходів для розв'язання окремих проблем регіонального розвитку, оформлений як документ за встановленою законодавством формою, яким встановлюються спільні дії учасників проєкту, а також ресурси, необхідні для досягнення цілей проєкту протягом установлених термінів. Стаття 2 зазначеного закону визначає мету державної регіональної політики як створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їхньої соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, дотримання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання.

Таким чином, проєкти з модернізації шкільної інфраструктури в ОТГ мають значний потенціал для розвитку інфраструктури всієї громади та регіонального розвитку взагалі, зокрема створення Нового освітнього простору (особливо, якщо проєкти пов'язані з програмами планування будівництва та відновлення дорожньої мережі, врахуванням оптимальної маршрутизації перевезення школярів (критерій 2.6 «Належне та безпечне підвезення учнів та вчителів») та іншими проєктами розвитку ОТГ. Відповідно, такі проєкти та програми можуть реалізовуватися на засадах співфінансування за рахунок коштів державного бюджету (ДФРР, субвенція на формування інфраструктури ОТГ, субвенція на соціально-економічний розвиток окремих територій тощо), а також за рахунок інших коштів, не заборонених законодавством (проєктів донорської технічної допомоги, підприємств, громадян тощо).

Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР)

Порядок підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проєктів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР, регулюється постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання державного фонду регіонального розвитку» (від 18.03.2015 №196) та наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства «Питання підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проєктів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку» (від 24.04.2015 №80).

Під час підготовки та подання проєктів, які можуть реалізовуватися за рахунок коштів ДФРР, треба зважати на такі фактори:

1) Проєкти мають бути розроблені, відповідно до стратегії розвитку регіону та плану заходів із її реалізації, **повинні комплексно розглядати питання розвитку ОТГ**, враховувати інші проєкти співпраці ОТГ.

2) Критерії відбору проєктів регіональними комісіями:

- календарний план реалізації проєктів 1-3 роки;
- співфінансування з місцевих бюджетів не менше як 10%;
- передбачене подальше власне фінансування утримання об'єктів за кошти місцевих бюджетів;
- наявна проєктна документація для проєктів будівництва.

3) Критерії оцінювання проєктів – більше балів отримують проєкти, які відповідають таким критеріям:

- мають більшу територію охоплення;
- безпосередньо та повністю впливають на вирішення проблем ОТГ;
- застосовують інноваційні підходи;
- мають соціально-економічну спрямованість;
- співфінансуються з місцевих бюджетів.

Реалізовувати проєкти щодо Нового освітнього простору можна і за рахунок коштів, передбачених іншими джерелами фінансування, наприклад, субвенції на формування інфраструктури громад, субвенції на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій тощо.

Порядок та умови **надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад** регулюється постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад» (від 16.03.2016 №200).

Порядок та умови **надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій** регулюється постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій» (від 6.02.2012 №106).

Перелік чинних проєктів міжнародної технічної допомоги за підтримки країн-донорів, що реалізуються в Україні та пройшли державну реєстрацію (перереєстрацію) в Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України.

Практичний посібник щодо реалізації проєктів державно-приватного партнерства в Україні.

Модернізація мережі закладів освіти та формування Нового освітнього простору потребує значних фінансових, часових та організаційних ресурсів, відтак має плануватися в коротко-, середньо- та довгострокових перспективах, залежно від конкретних потреб та умов. Осучаснення та модернізація будівель, приміщень, прилеглої території та матеріально-технічної бази закладів освіти мають бути внесені до Стратегічного плану розвитку освіти в громаді та Плану розвитку спроможної мережі закладів освіти на території громади.

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Практика

Успішне створення Нового освітнього простору реалізоване в багатьох школах України, зокрема, в опорних школах об'єднаних територіальних громад Дніпропетровської області. Так, у 2016-2018 роках було модернізовано комунальний заклад освіти «Солонянське навчально-виховне об'єднання «Солонянська середня загальноосвітня школа №1 I-III ст. – Центр позашкільної освіти» (опорний заклад) Солонянської селищної ОТГ, в якому навчаються понад 750 дітей.

У межах впровадження Нового освітнього простору забезпечено:

1) мотиваційний простір: сучасний креативний дизайн фасаду, класів, рекреаційних зон, їдальні та інших функціональних зон; сучасні предметно-просторові рішення, з умовами для багатофункціонального використання приміщень; букросінги та медіатека; у початковій школи рек-

реакційні майданчики облаштовано м'яким покриттям, що забезпечує від травм; створено потужну спортивну базу – спортивна зала з облаштованими роздягальнями та душовими; велике та маленьке футбольні поля, волейбольний і баскетбольний майданчики, легкоатлетичні доріжки (всі з професійним штучним покриттям); територію облаштовано сучасним освітленням, ігровими майданчиками.

2) сучасне обладнання та ІКТ: всі навчальні приміщення обладнано сучасними меблями; оновлено комп'ютерне обладнання, кожен клас має мультимедійне обладнання; забезпечено засоби навчання та лабораторне обладнання; наявний вільний Wi-Fi як для вчителів, так і для учнів;

3) безбар'єрність та умови для інклюзивного навчання: встановлено пандуси та підйомники; створено умови для безперешкодного пересування маломобільних груп населення приміщеннями школи, згідно з відповідними ДБН (відсутність сходів і порогів, широкі проходи дверей, тощо); організовано інклюзивно-ресурсний центр із кімнатами як для індивідуальних, так і групових занять, умовами для лікувальної фізкультури.

4) енергомодернізація: утеплено фасад; встановлено енергоефективні вікна та двері; проведено капітальний ремонт даху; впроваджено сучасні системи освітлення, вентиляції та опалення; оновлено комунікації; середня температура в опалювальний період становить +23.

Роботи проводили за рахунок обласного бюджету, місцевого бюджету і субвенцій з державного та обласного бюджетів.

Критерій 4.1. Стратегія та план формування спроможної освітньої мережі.

Показник досягнення:

- наявна стратегія розвитку територіальної громади, в якій є розділ «Освіта», план заходів із реалізації цієї стратегії, де передбачено формування та розвиток спроможної освітньої мережі з чіткими і досяжними цілями;
- затверджені та виконуються середньостроковий (3-5 років) і короткостроковий (1 рік) плани формування спроможної освітньої мережі.

Суб'єктом стратегічного управління є місцева спільнота, громада.

Стратегічний підхід в управлінні освітою має сприяти переходу від енергомісткого процесу «га-сіння пожеж» (вирішення наявних проблем або тих, що виникають) до виважених управлінських рішень у довгостроковій розбудові якісної освіти та до планування змін, які будуть корисними як для розвитку освіти в громаді, так і для самої громади. Важливо взяти до уваги, що стратегічне планування також допоможе використанню ресурсів і потенціалу громади та забезпеченню функціонування громади в умовах постійних змін і розвитку.

Формування стратегії розвитку освіти є передумовою формування спроможної освітньої мережі та має бути частиною стратегічного плану розвитку громади, оскільки спроможна освітня мережа є невід'ємною складовою спроможності територіальної громади.

Як уже було згадано вище, Закони України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII) та «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21.05.1997 №280/97-ВР) регламентують повноваження районних, міських рад та рад ОТГ у сфері освіти і визначають громаду повністю відповідальною за надання освітніх послуг на відповідній території та забезпечення реалізації державної політики у сфері освіти, забезпечення якості та доступності освіти. З огляду на це, орган місцевого самоврядування та орган управління освітою мають сформулювати стратегію розвитку освіти в громаді, що відображає підхід місцевої влади до реалізації власних та делегованих повноважень у сфері освіти, зокрема щодо:

- забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти у державних і комунальних загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах, створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їхніх здібностей, сприяння діяльності дошкільних і позашкільних навчально-виховних закладів;
- забезпечення, згідно з законодавством, розвитку всіх видів освіти, розвитку та вдосконалення мережі освітніх закладів тощо.

Стратегічний план розвитку освіти має відображати мету, курс, шляхи та план досягнення цілей, відповідно до внутрішніх і зовнішніх ресурсів ОТГ (матеріальних, людських, фінансових тощо), необхідних для якісного та повного виконання поставлених завдань. В умовах децентралізації саме аналіз наявних та перспективних ресурсів і можливостей має бути в основі стратегічного планування, процес якого передбачає **9 основних етапів**⁶:

1. Ухвалення рішення про розробку стратегії розвитку освіти та створення стратегічного комітету.
2. Оцінка наявної ситуації, збирання даних.
3. SWOT-аналіз, визначення проблем і перспектив.

⁶ Практичний poradnik «Стратегія розвитку освіти в громаді», розроблений шведсько-українським проектом «Підтримка децентралізації в Україні», який впроваджується компанією SKL International <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/186/strategy.pdf>

4. Вироблення бачення розвитку освіти в громаді.
5. Визначення стратегічних та операційних цілей.
6. Підготовка операційних завдань і переліку проектів.
7. Аналіз ризиків стратегії.
8. Популяризація стратегії серед мешканців.
9. Розроблення механізмів моніторингу впровадження стратегії.

Таким чином, стратегічне управління не є жорсткою схемою, дотримуючись якої, ми завжди досягаємо очікуваних результатів. Обов'язковим є уміння передбачати зміни і належно на них реагувати (наприклад, зміни в законодавчому полі, технологічні зміни, зміни у місцевій економіці, макроекономіці). Та найважливіше – належно реагувати на суспільні очікування.

Саме тому процес стратегічного управління має бути безперервний і використовувати новий досвід та кращі практики.

КРАЩІ ПРИКЛАДИ ТА ПРАКТИКИ ГРОМАД

Практика

Одним із найуспішніших прикладів формування та реалізації стратегії розвитку освіти є досвід Дунаєвецької ОТГ Хмельницької області. На базі оцінки ситуації в системі освіти, проведеного аналізу та вивчення громадської думки, управлінням освіти, молоді та спорту Дунаєвецької міської ради визначено місію та стратегічні цілі розвитку освіти. Операційні цілі та заходи з реалізації стратегії розвитку освіти зазначено в рамках розробленої стратегії розвитку ОТГ Дунаєвецької міської ради на 2017–2020 рр.

Розробка стратегії розвитку освіти дала можливість:

- підвищити якість освіти;
- зменшити витрати на освіту з бюджету ОТГ;
- вивільнені кошти спрямувати на розширення кількості та підвищення якості освітніх послуг;
- ефективно використовувати незадіяні в освітньому процесі будівлі та приміщення закладів освіти для інших адміністративних і соціальних потреб громади, вирішення господарських питань та організації позашкільної роботи;
- покращити дорожню інфраструктуру й ефективно організувати перевезення учнів;
- модернізувати заклади освіти, освітню інфраструктуру та матеріально-технічне оснащення закладів освіти;

Успішність реформи шкільної освіти в Дунаєвецькій ОТГ підтверджують високі бали ЗНО її випускників, успішна участь учнів в освітніх олімпіадах, активна участь місцевих школярів у діяльності Малої академії наук.

III. Нормативно-правові акти⁷ та інші джерела, на які здійснено посилання

Преамбула

- 1) Закон України «Про місцеве самоврядування» (від 21.05.1997 №280/97-ВР)
- 2) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)
- 3) Бюджетний кодекс України

Критерій 1.1. Орган управління освітою (ОУО)

- 1) Закон України «Про місцеве самоврядування» (від 21.05.1997 №280/97-ВР)
- 2) «Методичні рекомендації щодо створення органу управління освітою в об'єднаних територіальних громадах», розроблений експертами Центрального офісу реформ при Мінрегіоні за участі експертів програми «U-LEAD з Європою» та шведсько-українського проекту «Підтримка децентралізації в Україні» - <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/357/26.12.18.pdf>
- 3) Опис освітніх практик ОТГ подано в базі даних «Кращі практики управління освітою в громадах» - <http://wiki.sklinternational.org.ua>
- 4) Опис практики Слобожанської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/створення-відділу-освіти-слобожансь/>
- 5) Опис практики Балтської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/створення-відділу-освіти-балтської-м/#more-410>

Критерій 1.2. Процедури в галузі освіти

- 1) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)

Конкурс на посаду керівника закладу освіти

- 1) Закон України «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII)
- 2) Наказ Міністерства освіти і науки «Про затвердження Типового положення про конкурс на посаду керівника державного, комунального закладу загальної середньої освіти» (від 28.03.2018 №291)
- 3) Приклад Рішення про конкурсний відбір керівників закладів загальної середньої освіти міської ради - <http://uokr.dnepredu.com/uk/site/konkursnii-vidbir-kerivni.html#http://uokr.dnepredu.com/uk/site/konkursnii-vidbir-kerivni.html>
- 4) Приклад Рішення про конкурсний відбір керівників закладів загальної середньої освіти сільської ради - <http://vyshevycka.gromada.org.ua/konkurs-na-posadu-kerivnika-komunalnogo-zakladu-zagalnoi-serednoi-osviti-vishevickoi-silskoi-radi-1541057295/#http://vyshevycka.gromada.org.ua/konkurs-na-posadu-kerivnika-komunalnogo-zakladu-zagalnoi-serednoi-osvi>
- 5) Опис практики Новоукраїнської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/вибір-керівника-навчального-закладу/>

⁷ Станом на 1 липня 2019

6) Опис практики Дунаєвецької ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/i-znovu-vibori-praktika-obrannia-direk/>

7) Опис практики Веселівської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/демократичні-вибори-директорів-кому/>

Конкурс на опорний заклад

1) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про освітній округ і опорний заклад освіти» (від 19.06.2019 №532)

2) Приклад Рішення про умови проведення конкурсу на визначення опорного закладу міської ради - <http://ovruch.in.ua/2018/03/06/proekt-rishennya-pro-provedennya-konkursu-na-vyznachennya-opornyh-zagalnoosvitnih-navchalnyh-zakladiv-u-ovrutskiy-miskiy-otg/#http://ovruch.in.ua/2018/03/06/proekt-rishennya-pro-provedennya-konkursu-na-vyznachennya->

3) Приклад Рішення про умови проведення конкурсу на визначення опорного закладу сільської ради - <https://semenivska-gromada.gov.ua/pro-provedennya-konkursu-na-viznachennya-opornogo-zakladu-zagalnoi-serednoi-osviti-semenivskoi-silskoi-radi-ta-zatverdzhennya-tipovogo-polozhennya-pro/#https://semenivska-gromada.gov.ua/pro-provedennya-konkursu-n>

4) Опис практики Полонської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/сільська-опорна-школа-опора-якісних/#more-976>

Підвезення учнів і вчителів

1) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)

2) Приклад Рішення про затвердження положення про використання шкільних автобусів в ОТГ - <https://narkevyycka-gromada.gov.ua/rishennya-№209-13-07-44-26-01-2017/>

3) Опис практики Пирятинської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/підвіз-дітей-до-шкіл-з-власної-громади/>

Надання платних освітніх послуг

1) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)

2) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Переліку платних послуг, які можуть надаватися навчальними закладами, іншими установами та закладами системи освіти, що належать до державної та комунальної форми власності» (від 27.08.2010 №796)

3) Спільний наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядків надання платних послуг державними та комунальними навчальними закладами» (від 23.07.2010 №736/902/758)

4) Закон України «Про місцеве самоврядування» (від 21.05.1997 №280/97-ВР)

5) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядків складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ» (від 28.02.2002 №228)

6) Бюджетний кодекс України

7) Приклад Рішення про затвердження положення про надання платних освітніх послуг в ОТГ - <https://rada.te.ua/vikonavchiy-komitet/rishennya-vikonavchogo-komitetu/22661.html>

Забезпечення харчування

1) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)

2) Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (від 01.06.2000 №1768-III)

3) Приклад Рішення селищної ради про затвердження положення про забезпечення харчування - <https://vdsr.gov.ua/content/uploads/2018/11/rishennya-327.pdf>

Критерій 1.3. Співпраця з мешканцями громади в питаннях управління освітою. Відкритість і прозорість роботи органів управління освітою.

1) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)

2) Закон України «Про доступ до публічної інформації» (від 13.01.2011 №2939-VI)

3) Закон України «Про відкритість використання публічних коштів» (від 11.02.2015 №183-VIII)

4) Закон України «Про місцеве самоврядування» (від 21.05.1997 №280/97-ВР)

5) Методичні рекомендації щодо розроблення Статуту територіальної громади – на сайті <https://decentralization.gov.ua/library> у розділі Бібліотека (за 20.02.2019)

6) Постанова Кабінету Міністрів України «Про забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (від 3.11.2010 №996)

7) Сайт Броварської спеціалізованої школи I-III ст. №7 Броварської міської ради Київської області - <https://www.bschn7.org.ua/pro-shkolu/ustanovchi-dokumenty/>

8) Єдиний вебпортал використання публічних коштів - <https://spending.gov.ua/web/guest>

9) Опис практики Воле-Баранецької ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/від-операційних-рішень-до-стратегічн/>

10) Опис практики Пирятинської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/від-теорії-до-практики-партнерства-до/>

Критерій 2.1. Фінансова спроможність.

1) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)

2) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Формули розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами» (від 27.12.2017 №1088)

3) Бюджетний кодекс України

4) Закон України «Про місцеве самоврядування» (від 21.05.1997 №280/97-ВР)

5) Нова школа у нових громадах: посібник з ефективного управління освітою в об'єднаних територіальних громадах. / Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевскі В. – К., 2017. – 128 с. ISBN 978-617-502-105-7 - http://sklinternational.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Posibnyk_z_efektyvnoho_upravlinnia_osvitoyu_v_OTG.pdf

6) Аналіз ефективності видатків на загальну середню освіту - <https://www.minfin.gov.ua/news/aspekti-roboti/dashbord-analiz-efektyvnosti-vydatkiv-na-zahalnu-seredniu-osvitu>

7) Опис практики Солонянської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/якісні-освітні-послуги-в-умовах-децен/>

8) Опис практики Дунаєвецької ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/розробка-плану-оптимізації-мережі-зн/-more-251>

Критерій 2.2. Мережа класів закладів загальної середньої освіти.

- 1) Калькулятор класів спроможної освітньої мережі модельної громади громади - https://docs.google.com/spreadsheets/d/1sbLnTdy3RjPhRe7JutmgaCj6uhuuEHkRRTHoyRc68Jw/edit?usp=sharing_eil&ts=5d554066
- 2) Закон України «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII)
- 3) «Реформа територіальної організації влади», Ганущак Ю. - http://despro.org.ua/upload/14-Book-Ганущак_21_08_2013.pdf

Критерій 2.3. Рівний доступ до якісної шкільної освіти.

2.3.1. За індивідуальною формою навчаються учні виключно за станом здоров'я.

- 1) Закон України «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII)
- 2) Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах» (від 12.01.2016 №8)
- 3) Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» (від 15.04.2014 № 207-VII)
- 4) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» (від 21.02.2018 №87)
- 5) Типові освітні програми 2-11 класів - <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/tipovi-osvitni-programi-dlya-2-11-klasiv>
- 6) Наказ Міністерства освіти і науки «Про затвердження Положення про з'єднаний клас (клас-комплект) початкової школи у філії опорного закладу» (від 05.08.2016 №944)
- 7) Опис практики Засульської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/створення-спроможної-освітньої-мереж/ - more-1143>
- 8) Нова школа у нових громадах: посібник з ефективного управління освітою в об'єднаних територіальних громадах. / Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. — К., 2017. — 128 с. ISBN 978-617-502-105-7 - http://sklinternational.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Posibnyk_z_efektyvnoho_upravlinnia_osvitoju_v_OTG.pdf

2.3.2. Особи з особливими освітніми потребами мають доступ до якісної шкільної освіти та до послуг інклюзивно-ресурсних центрів (далі – ІРЦ).

- 1) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)
- 2) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» (від 15.08.2011 №872)
- 3) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» (від 12.07.2017 №545)
- 4) ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки і споруди. Заклади освіти» - http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/06/V223_InBul.pdf
- 5) ДБН В.2.2.-40-2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» - <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/V2240-2018.pdf?fbclid=IwAR2XqSWDAUGqv4JZlW9jKuQLlwujpc7KLwWyNuCkBiHvDvL-QU7fbWwHyfA>
- 6) Інформаційний посібник «Новий освітній простір», розділ «Безбар'єрний доступ та умови для інклюзивного навчання» - https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/408/NOP_Bezbaryernist.pdf

7) Опис практики Млинівської ОТГ - [http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/якісні-освітні-послуги-для-всіх-пра/ - more-1281](http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/якісні-освітні-послуги-для-всіх-пра/-more-1281)

8) Опис практики Гуляйпільської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/ірц-від-теорії-до-практики-рівного-дос/>

Критерій 2.4. Доступність дошкільної освіти.

1) Концепція Нової української школи - <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

2) Закон України «Про дошкільну освіту» (від 11.07.2001 №2628-III)

3) Базовий компонент дошкільної освіти в Україні - <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini>

4) Закон України «Про місцеве самоврядування» (від 21.05.1997 №280/97-ВР)

5) Закон України «Про дошкільну освіту» (від 11.07.2001 №2628-III)

6) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти» (від 10.04.2019 №530)

7) Опис практики Лихівської ОТГ - http://pthlyhivsel.dp.gov.ua/selrada/pjatihatskij/likhivska_selrada.nsf/docs/87EBC6561B6AD1DC225813300462CB1?OpenDocument

Критерій 2.5. Доступність позашкільної освіти.

1) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)

2) Закон України «Про позашкільну освіту» (від 22.06.2000 №1841-III)

3) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад» (від 6.05.2001 №433)

4) Опис практики Вербківської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/практика-впровадження-партисипативн/>

Критерій 2.6. Підвезення учнів і вчителів.

1) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)

2) Закон України «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII)

3) Закон України «Про дошкільну освіту» (від 11.07.2001 №2628-III)

4) Закон України «Про місцеві державні адміністрації» (від 9.04.1999 №586-XIV)

5) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про освітній округ та опорний заклад освіти» (від 19.07.2019 №532)

6) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту» (від 18.02.1997 №176)

7) Закон України «Про автомобільний транспорт» (від 5.04.2001 №2344-III)

8) Закон України «Про дорожній рух» (від 30.06.1993 №3353-XII)

9) ДСТУ 7013:2009 «Автобуси спеціалізовані для перевезення школярів. Технічні вимоги»

10) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про освітній округ і опорний заклад освіти» (від 19.06.2019 №532)

- 11) Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» (від 14.12.2016 №988-р)
- 12) Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про з'єднаний клас (клас-комплект) початкової школи у філії опорного закладу» (від 05.08.2016 №944)
- 13) Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типових штатних нормативів загальноосвітніх навчальних закладів» (від 06.12.2010 №1205)
- 14) Лист Міністерства освіти і науки України «Про доступність дітей з особливими потребами до опорних навчальних закладів» (від 09.06.2016 №1/9-293)
- 15) «Огляд законодавства та особливостей організації підвезення школярів для органів місцевого самоврядування» - <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/328/law.pdf>
- 16) «Збірник нормативно-правових актів щодо матеріально-технічного забезпечення галузі освіти. Шкільний автобус (видання друге)», укладений ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» - <https://drive.google.com/file/d/1YyEhmCtITyE0KXEdd2sPffeUgIkveOmo/view?usp=sharing>

Критерій 3.2. Супровід освітнього процесу.

3.2.1. Соціально-психологічний супровід.

- 1) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)
- 2) Закон України «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII)
- 3) Закон України «Про позашкільну освіту» (від 22.06.2000 №1841-III)
- 4) Закон України «Про дошкільну освіту» (від 11.07.2001 №2628-III)
- 5) Закон України «Про місцеве самоврядування» (від 21.05.1997 №280/97-ВР)
- 6) Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України» (від 22.05.2018 №509)
- 7) Роз'яснення щодо організації та управління психологічною службою в нових умовах, що надано Департаментом освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації - https://osvita-mykolaivka.rada.today/wp-content/uploads/2018/02/Pro_organizatsijno-upravlinske_zabezpechennya_diyalnosti_psyhologichnoyi_sluzhby_systemy_osvity_OTG.pdf

3.2.2. Медичне забезпечення мережі закладів освіти.

- 1) Державні санітарні правила і норми для загальноосвітніх навчальних закладів - <https://docs.google.com/viewer?url=https%3A%2F%2Fpon.org.ua%2Fengine%2Fdownload.php%3Fid=1762%26viewonline=1>
- 2) Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (від 24.02.1994 № 4004-XII)
- 3) Закон України «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII)
- 4) Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів» (від 24.03.2016 № 234)
- 5) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів» (від 08.12.2009 №1318)
- 6) Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Про удосконалення медичного обслуговування учнів загальноосвітніх навчальних закладів» (від 16.08.2010 №682)

3.2.3. Логопедичне забезпечення закладів освіти.

- 1) Наказ Міністерства освіти України «Про затвердження Положення про логопедичні пункти системи освіти» (від 13.05.1993 №135)
- 2) Приклад Положення про логопедичний пункт в ОТГ - <https://broshniv.info/wp-content/uploads/2018/07/Dodatok-----1-207-1.pdf>

3.2.4. Функціонування груп подовженого дня.

- 1) Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Порядку створення груп подовженого дня у державних і комунальних закладах загальної середньої освіти» (від 25.06.2018 №677)
- 2) Приклад Рішення про створення груп продовженого дня в ОТГ - <https://ilarionove.otg.dp.gov.ua/ua/rishennya-gromadi/pro-stvorennya-grup-prodovzhenogo-dnya-v-osvitnih-zakladah-ilarionivskoyi-otg-20-09-2018>

3.2.5. Методичне забезпечення освітнього процесу.

- 1) Закон України «Про загальну середню освіту» (від 16.07.2019 №2704-VIII)
- 2) Наказ Міністерства освіти України «Про затвердження Положення про районний (міський) методичний кабінет (центр)» (від 08.12.2008 №1119)
- 3) Опис практики Дунаєвецької ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/practice-1/>
- 4) Опис практики Пирятинської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/сучасний-формат-співпраці-інпо-та-отг/>
- 5) Опис практики Баранівської ОТГ - <http://wiki.sklinternational.org.ua/practice/методисти-і-де-централізація-від-ство/>

Критерій 3.3. Новий освітній простір (НОП).

- 1) Інформаційні посібники «Новий освітній простір» - <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/derzhavna-rehional-na-polityka/noviy-osvitniy-prostir/>; <https://decentralization.gov.ua/education/library>
- 2) ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки та споруди. Заклади освіти» - http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/06/V223_InBul.pdf

Створення мотиваційного простору

- 1) Концепція Нової української школи - <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
- 2) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)
- 3) Державні стандарти освіти - <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
- 4) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про освітній округ та опорний заклад освіти» (від 19.07.2019 №532)
- 5) ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки та споруди. Заклади освіти» - http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/06/V223_InBul.pdf
- 6) ДБН Б.2.2-5:2011 «Благоустрій територій» - <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/24.1.-DBN-B.2.2-52011.-Planuvannya-ta-zabudova-mist-sel.pdf>

- 7) ДБН Б.2.2-12:2018 «Планування і забудова територій» - http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/06/B-2212_InBul.pdf
- 8) ДСанПіН 5.5.2.008-01 «Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів» - <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0063588-01>
- 9) Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження методичних рекомендацій організації освітнього простору Нової української школи» (від 23.03.2018 №283)

Сучасне обладнання та ІКТ

- 1) Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження примірного переліку обладнання навчального і загального призначення для навчальних кабінетів початкової школи» (від 13.02.2018 №137)
- 2) Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типового переліку комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, середньої та професійної освіти» (від 2.11.2017 №1440)
- 3) Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження типового переліку засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для кабінетів природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів» (від 22.06.2016 №704)
- 4) Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Змін до Типового переліку засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для кабінетів природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів» (від 14.11.2017 №1036)
- 5) Наказ Міністерства освіти і науки України «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 18 квітня 2018 року №391 щодо обладнання для інноваційних навчально-тренінгових класів» (від 20.06.2018 №664)
- 6) «Збірник нормативно-правових актів щодо матеріально-технічного забезпечення галузі освіти. Інноваційна діяльність (видання друге)», укладений ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» - https://drive.google.com/file/d/1sj-_hoayfDe2w94cZI4TTGUHD7Ws_YIs/view?usp=sharing
- 7) «Збірник нормативно-правових актів щодо матеріально-технічного забезпечення галузі освіти. Обладнання закладів освіти (видання друге)», укладений ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» - https://drive.google.com/file/d/1u4zRVdMAp_xHzlKP0vXwtR-E6uP_28zh/view?usp=sharing

Забезпечення безперешкодного доступу до закладів освіти для маломобільних груп населення (МГН) та забезпечення умов для інклюзивного навчання

- 1) ДБН В.2.2-40-2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» - <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/V2240-2018.pdf>
- 2) ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки та споруди. Заклади освіти» - http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/06/V223_InBul.pdf
- 3) ДБН В.2.2-4:2018 «Будинки і споруди. Заклади дошкільної освіти» - <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/06/V224IB.pdf-....pdf>
- 4) ДСТУ Б ISO 21542:2013 «Будинки і споруди. Доступність і зручність використання побудованого життєвого середовища» (ISO 21542:2011, IDT) - <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0481858-13>

Створення енергетичної ефективності будівель закладів освіти

- 1) Закон України «Про енергетичну ефективність будівель» (від 22.06.2017 №2118-VIII)

2) ДБН В.2.2-3:2018 «Будинки та споруди. Заклади освіти» - http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/06/V223_InBul.pdf

3) ДБН В.1.2-11-2008 «Основні вимоги до будівель і споруд. Економія енергії» - <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/03/DBN-V.1.2-11-2008.pdf>

Фінансування проєктів Нового освітнього простору

1) Закон України «Про засади державної регіональної політики» (від 5.02.2015 №156-VIII)

2) Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання державного фонду регіонального розвитку» (від 18.03.2015 №196)

3) Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства «Питання підготовки, оцінки та відбору інвестиційних програм і проєктів регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку» (від 24.04.2015 №80)

4) Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад» (від 16.03.2016 №200)

5) Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій» (від 6.02.2012 №106)

6) Перелік чинних проєктів міжнародної технічної допомоги - <https://data.gov.ua/dataset/04fa817d-5c92-4e0d-b1b5-2dcf720adc36>

Критерій 4.1. Стратегія та план формування спроможної освітньої мережі.

1) Закон України «Про місцеве самоврядування» (від 21.05.1997 №280/97-ВР)

2) Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 №2145-VIII)

3) Практичний poradnik «Стратегія розвитку освіти в громаді», розроблений шведсько-українським проєктом «Підтримка децентралізації в Україні», який впроваджується компанією SKL International - <https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/186/strategy.pdf>

4) Нова школа у нових громадах: посібник з ефективного управління освітою в об'єднаних територіальних громадах. / Сеїтосманова А., Фасоля О., Мархлевскі В. – К., 2017. – 128 с. ISBN 978-617-502-105-7 - http://sklinternational.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/Posibnyk_z_efektyvnoho_upravlinnia_osvitoyu_v_OTG.pdf

5) Практичний посібник «Формування спроможних територіальних громад», розроблений Асоціацією міст України за підтримки Проєкту USAID ПУЛЬС - https://www.auc.org.ua/sites/default/files/library/otgbook3new_obgortka_i_blok.pdf

6) Інформаційний посібник «Методологія стратегічного планування розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні», розроблений проєктом підтримки політики регіонального розвитку в Україні EuropeAid/132810/C/SER/UA - https://surdp.eu/uploads/files/SP_OTG_Methodology_UA.pdf

7) Опис практики Дунаєвецької ОТГ - https://dun.at.ua/Other/Strategia_rozvitku_2017-20.pdf

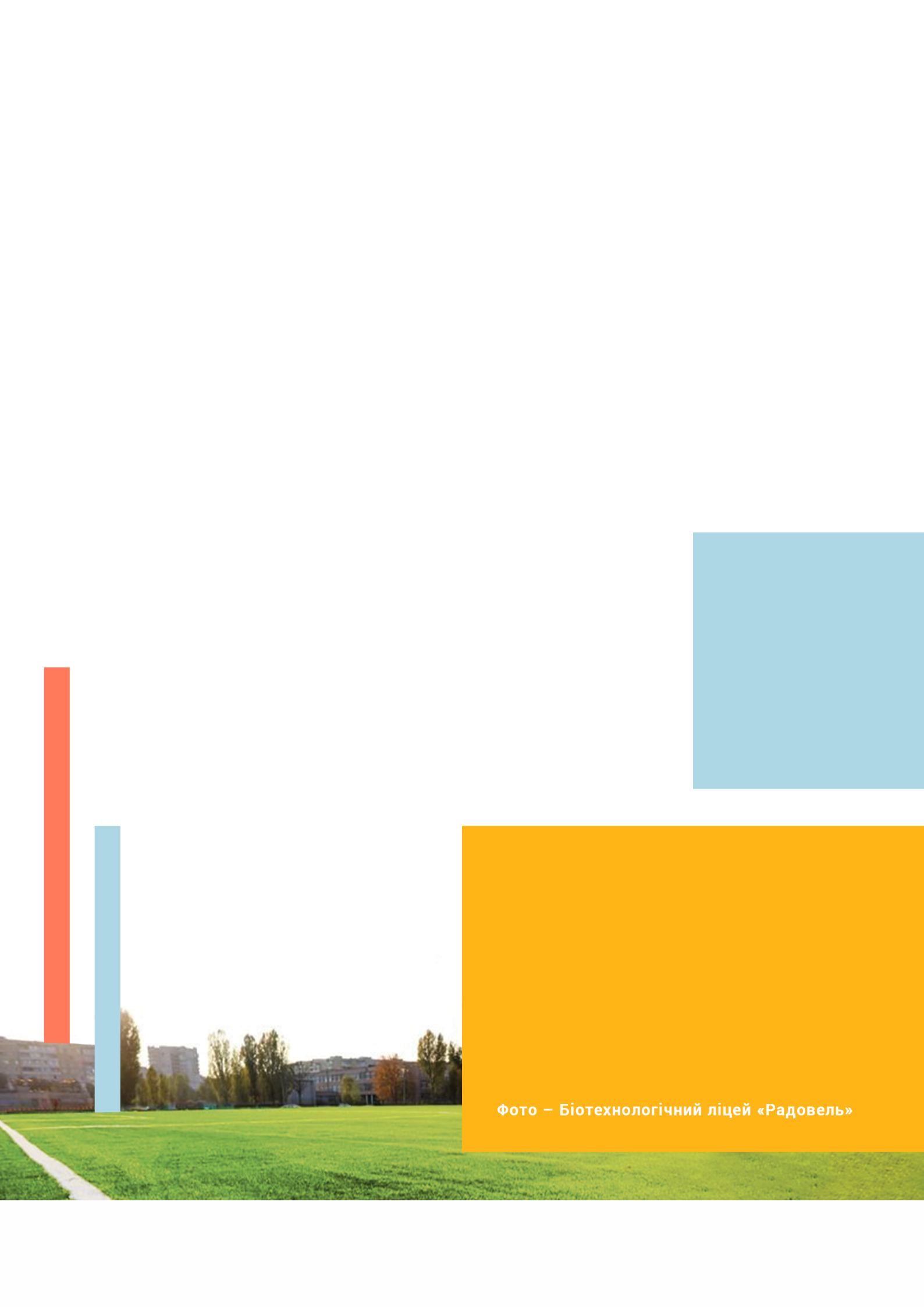

Фото – Біотехнологічний ліцей «Радовель»